

Onthaalbrochure

leermeesters r.-k. godsdienst

foto drie leerkrachten terugkomdag beg.lkr

groep kinderen

symbool

klas met ll en lkr

Inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst

Bisdom Brugge

Van harte WELKOM als leermeester godsdienst in het lager onderwijs!

De inspecteurs-adviseurs godsdienst zijn blij met je engagement en willen je in je opdracht graag ondersteunen.

De onthaalbrochure wil vooral een houvast bieden bij het organiseren van het vak godsdienst en het domein pastoraal.

Deze brochure kan voor godsdienst en pastoraal meer duidelijkheid en afstemming brengen.

De godsdienstinspecteurs vertrouwen op je bezielende inzet voor leerlingen binnen het schoolteam om mee te stappen in de dynamiek rond levensbeschouwelijke opvoeding, identiteit en pastoraal in onze samenleving.

*Dit ontwerp is tot stand gekomen onder de redactie van:
Jos De Muynck, Francis De Westelinck, Mieke Desmet, Sabien Lagrain.
Brugge 1 september 2017*

An Quaghebeur, bisschoppelijk gedelegeerde voor onderwijs

Mieke Desmet, Sabien Lagrain, Francis De Westelinck

Inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst

0. Welkom
1. Inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst basisonderwijs
2. Taakinvulling inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst
3. Kerkelijk mandaat
4. Functiebeschrijving
5. Leerplan
6. Documenten
7. Didactische ondersteuning
8. Informatie via website
9. Nascholing
10. Bijeenkomsten en contactmomenten
11. Godsdiensthoeke
12. Leermeesters vrij onderwijs
13. Pastoraal op school
14. Wetgeving officieel onderwijs

Website inspectie rkg: bisdom Brugge: <http://www.rkgodsdienst-brugge.be/bao/index.htm>

Wanneer je je e-mailadres mailt naar één van de inspecteurs, ontvang je deze onthaalbrochure elektronisch. Je kan dan via de links de aangegeven websites vlot raadplegen.

1. Inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst BaO Brugge

Francis De Westelinck

Kapelhoekstraat 3
8800 Beveren-Roeselare
0495/77 76 32
francis.dewestelinck@skynet.be

- Inspecteur-adviseur coördinator voor het basisonderwijs in het bisdom Brugge
- Verantwoordelijk voor het vrij katholiek basisonderwijs:
Regio Sint-Jan: SG Sint-Vincentius, Guldenberg, De Graankorrel.
Regio O.L.Vrouw van Groeninge: SG Heule-Kuurne, Katholiek Basisonderwijs Harelbeke, De Brug, Sint-Amands Kortrijk, Katholieke Basisscholen Kortrijk, De Wijngaard, Klavertje Vier.
Regio Sint-Paulus: SG Mandel-Leie, De Wegwijzer, Vincentius.
- Verantwoordelijk voor het gemeentelijk gewoon lager onderwijs in de gemeenten:
Beveren-Leie, Bikschote, Desselgem, Dranouter, Geluveld, Harelbeke, Hulste, Kuurne, Lauwe, Menen, Rekkem, Sint-Eloois-Vijve, Waregem, Wevelgem, Zonnebeke.
- Verantwoordelijk voor het gewoon lager gemeenschapsonderwijs West-Vlaanderen en Henegouwen.

Mieke Desmet

Gemeenhof 77
8501 Heule
0470/67 14 54
desmet.mieke@scarlet.be

- Verantwoordelijk voor het gemeentelijk en het gemeenschaps- buitengewoon lager onderwijs in West-Vlaanderen.
- Verantwoordelijk voor het vrij katholiek buitengewoon basisonderwijs in West-Vlaanderen.

- Verantwoordelijk voor het vrij katholiek basisonderwijs:

Regio Petrus en Paulus: SG De Zeemeeuw, Zeebries, Noord-West Vrije, Novus.

Regio Sint-Niklaas: SG Het Vlakke Land, De Zaaier, Kust en Polder.

Regio Hoppeland: SG Katholieke Basisscholen van Poperinge.

Regio O.L.Vrouw van Tuine: SG De Kollebloeme, Scholengemeenschap C.D.I. (Centrumscholen Dekenij Ieper), Ieper Rand-Heuvelland (SIRH), School Mesen.

Regio Jozef de Pelichy: SG De Zorg, De Kade.

- Verantwoordelijk voor het gemeentelijk gewoon lager onderwijs in de gemeenten:

Deerlijk, Heestert, Kooigem, Sint Denijs, Vichte, Zwevegem.

Sabien Lagrain

Beekstraat 11

8800 Roeselare

0479/40 56 05

sabienlagrain@skynet.be

- Verantwoordelijk voor het vrij katholiek basisonderwijs:

Regio Sint-Maarten: SG Sint-Trudo, Vrije scholen 't Rycke Velt, B.O.S., St.-Leo/Hemelsdaele.

Regio Sint-Donaas: SG Basisscholen Sint-Lodewijkscollege, Gruuthuse, De vier winden.

Regio Oostkust: SG V.B.S. Blankenberge-Wenduine, Saeftinghe.

Regio Houtland: SG Sperregem, De Basis, De Ruidenberg, Scholen Kortemark.

Regio Molenland: SG Driespan, Basisonderwijs Regio Tielt, Ferdinand Verbiest.

Regio Sint-Michiel: SG Arkorum, Staho, Moorsledegem.

- Verantwoordelijk voor het gemeentelijk gewoon lager onderwijs in de gemeenten:

Adinkerke, Alveringem, Ardoeie, Beernem, Bredene, Brugge (Sint-Andries, Sint-Michiels, Dudzele, Lissewege), Damme, De Haan, Dentergem, Diksmuide, Hooglede, Houthulst, Ichtegem, Ingelmunster, Knokke-Heist, Koksijde, Kortemark, Leffinge, Lichtervelde, Middelkerke, Moorslede, Nieuwpoort, Oostduinkerke, Oostende, Roeselare, Rumbekke, Snaaskerke, Staden, Steenkerke, Wakken, Zarren, Zuienkerke.

2. Taakinvulling inspectie en begeleiding godsdienst

Het decreet 'Inspectie en Begeleiding Levensbeschouwelijke vakken' (01-12-1993) voorziet in de opvolging van de opdracht van inspectie en van begeleiding.

A. Inspectie

De inspecteur-adviseur rooms-katholieke godsdienst is belast met volgende controle-opdrachten:

- Controle op de naleving van het **lessenrooster** :
Het aantal cursussen godsdienst wordt correct ingericht (op basis van het aantal ingeschreven leerlingen per vestigingsplaats op 1 februari van het voorgaande schooljaar).
Het lessenrooster komt overeen met het tijdstip van de gegeven lessen.
De lessen zijn over de hele week gespreid.
- Controle op de **leermiddelen** :
Voor het vakdomein godsdienst zijn momenteel volgende leermiddelen uitgegeven: Sterren aan de hemel (Averbode), Jezus leeft! (die Keure), Echt Tov (Pelckmans), Land in zicht (Plantyn), Tuin van Heden.Nu (Van In). (Zie ook rubriek 7. Didactische ondersteuning).
Andere gebruikte leermiddelen: tijdschriften Averbode, geloofstijdschriften Averbode, SpoorZes, Missio, website Thomas 'In de kijker',... volgen een geactualiseerde methodiek en didactiek en kunnen alleen worden aangewend om de leerplandoelen waar te maken.
Didactisch materiaal (bv bijbelplaten, tijdsbanden, illustraties) zijn voldoende in de klas ter ondersteuning van de les aanwezig.
Voor het godsdienstonderricht doet de school een inspanning die evenredig is aan wat voor anderen vakken gebeurt (bv. leermiddelen, werkschriften, fotokopiemogelijkheid, bordboeken...)
- Controle op het **klaslokaal** :
De klas is voor de leerlingen didactisch verzorgd, net en aangenaam ingericht.
- Controle op het volgen van **wetgeving**, besluiten en omzendbrieven.

Over al deze punten (in A) kan worden gerapporteerd bij de Coördinerend inspecteur-generaal van het Departement Onderwijs.

B. Begeleiding

De inspecteur-adviseur rooms-katholieke godsdienst is eveneens belast met volgende begeleidingsopdrachten:

- De zinvolle invulling van het leerplan of de **jaarplanning** godsdienst;
- Een voldoende duidelijke en volledige vermelding in de **klasagenda** van alle lessen godsdienst in het lager onderwijs; hierbij worden naast het onderwerp zowel het leerplandoel als de kern (of uitbreiding) vermeld. Eenvoudig het lesonderwerp vermelden volstaat dus niet. Ook de gebruikte leermiddelen horen hierbij.

- Een verantwoorde **uitwerking** van het geplande onderwerp en de leerdoelen tijdens heel het lesgebeuren; hierbij zal ook gelet worden op een voldoende afwisseling in de didactische werkvormen, de kansen tot communicatie met de leerlingen, het gebruik van didactisch materiaal,...
- De aanwezigheid en het voldoende gebruik van een **werkschrift** ;
- **Godsdiensthoek** : (zie verder rubriek 11 en het tijdschrift *Sint-Canisius sept. 2017*);
- Het voldoende aanwezig zijn van de **gelovige dimensie** in de godsdienstlessen in communicatie met de leerlingen.
  - * Een bijbelverhaal wil ons allereerst iets zeggen over God, over Jezus. De gelovige boodschap van het bijbelverhaal dient beklemtoond te worden. Zo is het niet voldoende bij het werken met een bijbelverhaal alleen maar enkele humaniserende of moraliserende besluiten te trekken.
  - * Welke accenten leggen we bij de benadering van de sacramenten en het gebed? Wordt hier het aspect 'ontmoeting met God' voldoende geduid? Krijgen de kinderen ook kansen om het lesproces 'als inleefbaar' te ervaren?
  - * Is de aangeboden leerstof gelovig-theologisch verantwoord en aangepast aan het niveau van het kind?
  - * Krijgt de ontwikkeling van een eigentijdse gelovige taal bij het kind voldoende kansen?
- **Evalueren in de godsdienstles** : (zie verder rubriek 6.5).

Over deze punten (in B) kan een verslag van beoordeling en een bijdrage tot evaluatie voor het Schoolbestuur, de Erkende Instantie (de bisschoppelijk gedelegeerde voor onderwijs), de leerkracht en de directeur worden opgemaakt.

Kernopdrachten

Deze bevoegdheden impliceren vijf kernopdrachten

1. De controleopdracht

Het toezien op de naleving van alle wettelijke en reglementaire voorschriften met betrekking tot de cursus godsdienst.

2. De begeleidingsopdracht

Het begeleiden van de leraar, belast met het godsdienstonderricht; het ontwikkelen en stimuleren van initiatieven die de vakbekwaamheid van de leerkracht r.-k. godsdienst bevorderen.

3. De ondersteuningsopdracht

Het ondersteunen van het vak r.-k. godsdienst in het kader van het pedagogisch project.

4. De beoordelingsopdracht

Het beoordelen van de beroeps- en pedagogische bekwaamheid van de leerkracht r.-k. godsdienst.

5. De adviesopdracht

Het uitbrengen van beleidsadviezen over het levensbeschouwelijk onderwijs, meer bepaald het vak r.-k. godsdienst.

(Kernopdrachten uit het Charter inspecteurs-adviseur levensbeschouwelijke vakken)

<http://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/charter-inspectie-LBV.pdf>

3. Aanvraag kerkelijk mandaat: procedure

Algemeen

Sinds 1 september 1998 dient elke leerkracht die rooms-katholieke godsdienst wenst te geven en elke leermeester godsdienst in het (kleuter en) lager onderwijs een mandaat aan te vragen. Elke bisschop, of zijn afgevaardigde in naam van de bisschop, verleent dit mandaat voor zijn bisdom.

De aanstelling en eventuele vervanging van elke leermeester godsdienst gebeurt steeds op **voordracht** van de godsdienstinspecteur van het gebied.

Procedure aanvraag kerkelijk mandaat

1. Voor het vrij katholiek onderwijs

De aanvraag van dit mandaat voor het geven van r.-k. godsdienst gebeurt in het bisdom Brugge **bij de eerste indiensttreding** in een bepaalde school.

De leermeester of leerkracht zoekt op de website van de godsdienstinspectie dit aanvraagformulier voor het kerkelijk mandaat of vraagt dit document aan zijn schooldirecteur.

In één zending bezorgt de leermeester, de leerkracht of de school drie documenten:

- (1) De overeenkomst bij de eerste indiensttreding vanwege het schoolbestuur;
- (2) De aanvraag van het kerkelijk mandaat (in twee exemplaren);
- (3) Het behaalde diploma, de supplementen en het attest r.-k. godsdienst.

Deze zending stuurt de leermeester, leerkracht of directeur op naar:

Secretariaat Pedagogische Begeleiding
Katholiek Onderwijs Vlaanderen regio West-Vlaanderen
Baron Ruzettelaan 435, 8310 Assebroek

De leermeester of leerkracht ontvangt dan een mandaat: de toestemming van de bisschop om het vak r.-k. godsdienst te geven in een tijdelijke opdracht waarvoor de leermeester of leerkracht is aangeworven. Dit mandaat wordt door de inspecteur-adviseur coördinator toegekend. Eén exemplaar wordt aan de leermeester of leerkracht terugbezorgd met daarop het nummer van het kerkelijk mandaat. Het mandaatnummer wordt bij een volgende aanwerving in een andere school door de leerkracht medegedeeld aan de directeur die het nummer invult op de aanwervingsakte.

2. Voor het officieel onderwijs

Voor het gemeentelijk en het gemeenschapsonderwijs verloopt de mandaatverlening via de bevoegde inspecteur-adviseur (*regio's zie rubriek 1 inspecteurs-adviseurs*).

Aanvraagformulier

Op de volgende rubriek **3b** vind je het formulier van de aanvraag van het kerkelijk mandaat.

BISDOM BRUGGE

Dit formulier ondertekend in 2 ex. opsturen naar Vicariaat onderwijs, Baron Ruzettelaan 435, 8310 Brugge-Assebroek.

AANVRAAG VAN HET KERKELIJK MANDAAT VOOR HET GEVEN VAN ROOMS-KATHOLIEKE GODSDIENST IN HET BASISONDERWIJS

Naam: . . . . .

Geboorteplaats en -datum: . . . . .

Adres: . . . . .

. . . . .

Telefoon: . . . . . Mailadres: . . . . .

Ik verlang rooms-katholiek godsdienstonderricht te geven als medewerker van de bisschop.

Ik verklaar dat ik door het sacrament van het doopsel tot de rooms-katholieke kerk behoor.

Ik bezit het bekwaamheidsbewijs van: . . . . .

behaald aan . . . . .

op . . . . .

Ik voeg een kopie van het diploma en van het diplomasupplement bij deze aanvraag.

Ik voeg ook een kopie toe van het attest van het volgen van de cursus r.-k. godsdienst in de lerarenopleiding.

ENGAGEMENTSVERKLARING

Ik engageer mij om het geldende leerplan te volgen en zijn doelen zo goed mogelijk te realiseren.

Plaats en datum: . . . . .

Handtekening: . . . . .

Mandaat r.-k. godsdienst
door de bevoegde kerkelijke overheid
toegekend onder nummer:

Datum:

Inspecteur-adviseur r.-k. godsdienst

Handtekening:

Dit document is persoonlijk en dient bewaard te worden door de aanvrager. Gelieve dit mandaatnummer bij een volgende aanstelling (tijdelijke aanstelling van bepaalde duur, tijdelijke aanstelling van doorlopende duur) of vaste benoeming mee te delen aan de directeur.

TOELICHTING

Bij de aanvraag van het mandaat voor het geven van rooms-katholieke godsdienst

Het mandaat tot het geven van onderricht in de rooms-katholieke godsdienst gebeurt volledig in overeenstemming met de bepalingen van het wetboek voor kerkelijk recht.

"Aan het gezag van de kerk zijn onderworpen het katholiek godsdienstondericht en de katholieke godsdienstige opvoeding die in welke scholen ook gegeven worden ..."

"Het is de taak van de bisschoppenconferentie voor dit werkteerrein algemene normen uit te vaardigen, en van de diocesane bisschop dit werkveld te ordenen en erop toe te zien." (Canon 804, § 1, al. 2)

"De plaatselijke ordinarius (de bisschop) dient ervoor te zorgen dat degenen die als leerkracht aangesteld worden voor het godsdienstondericht op scholen, ook niet-katholieke scholen, zich onderscheiden door rechtzinnigheid in de leer, door hun getuigenis van christelijk leven en door hun pedagogische bekwaamheid." (Canon 804, § 2)

Gemandateerd zijn door de bevoegde kerkelijke overheid is een noodzakelijke voorwaarde tot het geven van rooms-katholiek godsdienstondericht.

Het recht van de bevoegde kerkelijke overheid om een godsdienstleerkracht voor te dragen evenals het recht om deze voordracht in te trekken is door de Vlaamse overheid decretaal vastgelegd, zowel in het decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het gemeenschapsonderwijs als in het decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding.

4. Functiebeschrijving, functioneringsgesprek en evaluatie

Het werken met een functiebeschrijving en het voeren van functioneringsgesprekken maken samen deel uit van een integraal personeelsbeleid van de school, en houden samen verband met een cultuur van inspraak, betrokkenheid en participatie van de personeelsleden.

Personeelsleden die hun opdracht professioneel en gemotiveerd aanpakken, willen getoetst worden en zullen in hun evaluatie bevestigd worden. Beginnende leerkrachten krijgen in hun loopbaanbegeleiding door een functioneringsgesprek een belangrijke vorm van persoonlijke coaching. Zij krijgen voor hun gepresteerde werk en inzet door deze evaluatie erkenning en waardering.

De godsdienstinspecteurs zijn overtuigd dat het geheel van functiebeschrijving, functioneringsgesprekken en de uiteindelijke evaluatie zal bijdragen tot het welbevinden van personeelsleden en de kwaliteit van de onderwijsopdracht.

Verschillende mensen, verschillende talenten

1. Functiebeschrijving

Elk gesubsidieerd personeelslid met een aanstelling (voltijds of deeltijds) van meer dan 104 dagen dient een geïndividualiseerde functiebeschrijving te krijgen. Voor personeelsleden die voor kortere duur zijn aangesteld kan ook een functiebeschrijving worden opgesteld.

De eerste evaluator en het personeelslid overleggen welke instellingsgebonden opdrachten aan de algemene functiebeschrijving worden geconcretiseerd of toegevoegd. Basis voor de functiebeschrijving vormt het pedagogisch project van de school.

Voor personeelsleden die een levensbeschouwelijk vak geven, is de eerste evaluator alleen verantwoordelijk voor het niet-vakinhoudelijk gedeelte van de functiebeschrijving.

De functiebeschrijving onderwijzer lager onderwijs geldt voor elke klasleerkracht basisonderwijs. In verband met godsdienst is er een aanvullend deel voorzien.

De functiebeschrijving van de leermeester godsdienst bevat dus een aanvullend deel dat voor de vakinhoudelijke en vaktechnische aspecten het akkoord van de bevoegde instantie wegdraagt en voor godsdienst vastgelegd is. Voor deze aspecten is de inspecteur-adviseur verantwoordelijk.

De functiebeschrijving vormt een kans tot bespreekbaar maken en verduidelijking van de opdracht godsdienst.

In het *vrij onderwijs* is de functiebeschrijving godsdienst als model in de algemene functiebeschrijving geïntegreerd. Deze functiebeschrijving kan een aangemeld personeelslid consulteren op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen onder de rubriek: Home > Over ons > Structuur > Personeel > Evaluatie en loopbaanbegeleiding > Evaluatie en loopbaanbegeleiding in het gewoon onderwijs > Functiebeschrijving leermeester godsdienst of Functiebeschrijving onderwijzer lager onderwijs met godsdienst in de opdracht. Alleen directeurs kunnen met gebruikersnaam en wachtwoord aan dit document.

In het *officieel onderwijs* is de functiebeschrijving godsdienst voor alle levensbeschouwelijke vakken dezelfde functiebeschrijving en kent geen bijkomende aanvulling. Dit deel kan je consulteren via volgende link:

http://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/FB_levensbeschouwingen.pdf

Een functiebeschrijving wordt steeds opgemaakt per instelling waar het personeelslid fungeert én per ambt dat het in die instelling uitoefent. Een personeelslid dat verschillende ambten uitoefent in eenzelfde instelling, zal dus meerdere functiebeschrijvingen hebben. Als een personeelslid eenzelfde ambt uitoefent in meerdere instellingen, dient het in elke instelling voor dat ambt een functiebeschrijving te krijgen. Een leermeester beschikt dus over een schooleigen functiebeschrijving én een functiebeschrijving voor de leermeester godsdienst.

2. Functioneringsgesprek

Naar aanleiding van functioneringsgesprekken kan de functiebeschrijving worden aangepast en een nog groter individueel karakter krijgen door bijvoorbeeld de toevoeging van persoons- en ontwikkelingsgerichte doelstellingen of competenties van de leermeester of leerkracht.

Wanneer een personeelslid andere of bijkomende instellingsgebonden opdrachten krijgt in zijn takenpakket, dan kan deze keuze niet eenzijdig gebeuren. Tussen de eerste evaluator en het personeelslid is er daaromtrent een overleg en groeit daaruit een haalbare afspraak. De bestaande functiebeschrijving zal op dat moment worden aangepast en gepreciseerd.

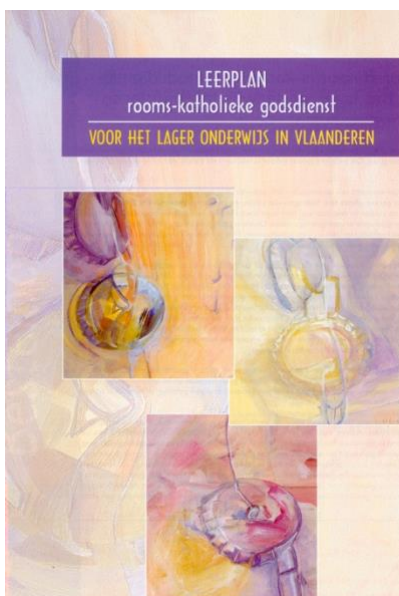
3. Evaluatie

Vanaf 1 september 2009 is er minimaal om de vier jaar een evaluatie verplicht voor elk personeelslid dat een functiebeschrijving heeft. Het gaat hier om een periode van vier jaar effectieve prestaties.

De leermeester godsdienst wordt voor de niet-vakinhoudelijke en niet-vakdidactische aspecten geëvalueerd door de eerste evaluator. De eerste evaluator is meestal een coördinerende directeur of de schooldirecteur. Voor de vakinhoudelijke en vaktechnische aspecten kan de bevoegde instantie van de betrokken levensbeschouwing een bijdrage tot deze evaluatie leveren. In de praktijk kan de inspecteur-adviseur godsdienst voor een bijdrage aan de evaluatie zorgen.

Bij het ontbreken van een inhoudelijke bijdrage voor de evaluatie wordt de evaluatie als gunstig beschouwd.

5. Leerplan r.-k. godsdienst voor het lager onderwijs

Het leerplan Rooms-Katholieke godsdienst voor het lager onderwijs in Vlaanderen, Erkende Instantie r.-k. godsdienst, Licap, 2000, ISBN 90 6858 240 2

Bij de aanvraag van het kerkelijk mandaat engageert elke leerkracht godsdienst zich om 'het geldende leerplan te volgen en zijn doelen zo goed mogelijk te realiseren'. In de engagementsverklaring op de aanvraag van het mandaat staat vermeld dat elke leerkracht godsdienst het leerplan r.-k. godsdienst volgt.

Het leerplan biedt de visie op de aanpak van het vak rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs in alle onderwijsnetten.

Het leerplan geeft in **deel 1** (witte bladzijden) een overzicht van de **componenten van levensbeschouwelijke en religieuze groei**, zoals blijkt uit schema 1 (Leerplan p. 19). Deze componenten vinden we trouwens binnen het vrij onderwijs terug in het werkplan voor de kleuterschool en het raamplan voor het buitengewoon onderwijs, en ze worden in het leerplanconcept ZILL opgenomen. Een leermeester heeft voldoende zicht op het leerplantraject ZILL, de plaats van r.-k. godsdienst in ZILL, en ook op de mogelijke linken naar andere ontwikkelingsdoelen. De implementatie van het leerplantraject ZILL is voor alle vrije scholen voorzien tegen september 2020.

Componenten van levensbeschouwelijke en religieuze groei	
A. Fundamentele bestaanscondities	A.1. Basisvertrouwen
	A.2. Mogelijkheden en beperkingen
B. Verbondenheid	B.1. Met zichzelf
	B.2. Met anderen
	B.3. Met gemeenschappen
	B.4. Met natuur en cultuur
C. Groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad	
D. Verkennen van geloofstaal en groeien in symboolgevoeligheid	

Het leerplan legt duidelijk uit welke plaats de levensbeschouwelijke en religieuze groei inneemt in de **totale ontwikkeling** van kinderen en besteedt aandacht aan een **christelijke visie** op die groei.

Daarna komen de negen **invalshoeken** (visvijvers) aan bod waaruit kan worden geput om de onderwerpen concreet uit te werken. Het gaat om: fundamentele belevingen, verscheidenheid, beïnvloedingssystemen, bijbel, kerk, christelijk geïnspireerd handelen, gebed – celebraties – sacramenten, Godsbeeld en Jezusbeeld.

Het leerplan geeft concrete **onderwerpen** aan waarrond in de verschillende cycli binnen het vak r.-k. godsdienst wordt gewerkt. De krachtlijnen, keuze, ordening, volgorde,... worden verder toegelicht.

Het leerplan staat uitdrukkelijk stil bij het belang van het aspect **communicatie** (zowel verbale als non-verbale) in het leerproces.

In **deel 2** (gele bladzijden) worden de **onderwerpen** per cyclus toegelicht, komen de leerplandoelen aan bod en worden elementen voor de kern en uitbreiding aangegeven.

In **deel 3** ten slotte volgen de **didactische opties** (leerprocessen, geloofstaal, Bijbelverhalen, differentiatie,...) en valt de aandacht op de **leerkracht** als begeleider van leerprocessen en zijn positie als leerkracht r.-k. godsdienst.

Tenslotte zijn er **interlevensbeschouwelijke competenties** voor 'een interlevensbeschouwelijke dialoog en samenleven' als addendum in het leerplan opgenomen. Deze competenties hebben de zeggingskracht van een leerplandoel en werden in 2013 in het Vlaams parlement goedgekeurd.

Elke leermeester van elk levensbeschouwelijk vak engageert zich om minium twee en maximum zes lestijden per leerlingengroep te voorzien om samen te werken aan de interlevensbeschouwelijke competenties.

Het leerplan is te consulteren via volgende link:

<http://www.kuleuven.be/thomas/page/basisonderwijs-leerplan-lager-onderwijs/>

De interlevensbeschouwelijke competenties (ILC's) kan je vinden via volgende link:

<http://www.kuleuven.be/thomas/page/de-24-interlevensbeschouwelijke-competenties/>

Suggesties om te werken aan de ILC's via onderstaande links:

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/de-interlevensbeschouwelijke-competenties/>

Modules lager onderwijs en lesimpulsen met de ILC's voor alle levensbeschouwelijke vakken kan je vinden bij het nascholingsinstituut levensbeschouwelijke vakken:

<http://www.levensbeschouwelijkevakken.be/>

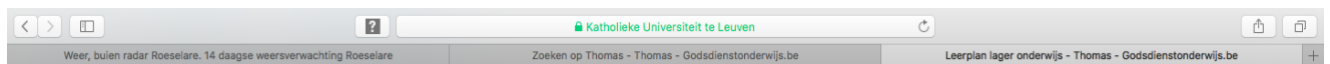
Maandelijkse lessuggesties kan je vinden onder volgende link:

<http://www.kuleuven.be/thomas/page/lesimpulsen-basisonderwijs/>

Heel wat materiaal voor de aanvulling van de godsdienstles kan je vinden op de website van leermeester Luc Coene: links voor r.-k. godsdienst: <http://godsdiensktlas.yurls.net/nl/page>

De aparte onderdelen van het leerplan godsdienst en een handige 'doorzoekfunctie' kunnen leerkrachten godsdienst oproepen via onderstaande link (enkel operationeel voor de digitale versie van het document).

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/basisonderwijs-leerplan-lager-onderwijs/>

Leerplan lager onderwijs

- Visietekst
- Algemene leerplanpagina
- Doorzoek het leerplan

Bij herdruk van een specifiek leerplan worden de **Interlevensbeschouwelijke Competenties** in het leerplan ingebonden. Ze helpen u op weg in het kader van de dialoog en samenwerking tussen levensbeschouwingen op school.

Het **Leerplan Rooms-Katholieke Godsdienst voor het Lager Onderwijs** kost 10 € en wordt door Licap te koop aangeboden. Exemplaren kunnen via de besteldienst bij Pelckmans aangevraagd worden: www.pelckmans.be, tel. 03/660 27.00. De herdruk (inclusief Interlevensbeschouwelijke competenties) heeft een nieuw ISBN-nummer: 978-94-6196-053-5. Uitgeverij Licap, Guimardstraat 1, 1040 Brussel. Wettelijk Depot: D/2014/0279/001

Invalshoeken

Het kind in zijn wereld	Het kind in zijn levensbeschouwelijke en religieuze groei	Christelijke visie op levensbeschouwelijke en religieuze groei
1.	Fundamentele belevingen	
2.	Verscheidenheid	
3.	Beïnvloedingssystemen	
4.	Bijbel	
5.	Kerk	
6.	Christelijk geïnspireerd handelen	
7.	Gebed, celebraties, sacramenten	
8.	Godsbeeld	
9.	Jezusbeeld	

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/leerplan/pages/bo/46-47>

6. Documenten voor de leermeester godsdienst

De inspecteur-adviseur r.-k. kan bij een kasbezoek enkele documenten opvragen: agenda, lesvoorbereiding, jaarplan, werkschrift leerlingen, leerlingevaluaties, opvolging ILC's,... Het werken aan de ILC's (interlevensbeschouwelijke competenties) kan in bovenvermelde documenten worden vermeld.

1. Verzamelrooster of uurrooster

In de *vrije* lagere school zijn er in elke klas per week in het lessenrooster steeds drie lestijden godsdienst van vijftig minuten georganiseerd: de leermeester godsdienst geeft hiervan één lestijd; de andere twee lestijden zijn voor de titularis. In het *officieel* onderwijs zijn er voor de leermeester altijd twee lestijden godsdienst voorzien. Voor de eerste graad (*en voor het B.L.O.*) kunnen die lestijden in 25 minuten worden opgesplitst. Het moment van de dag waar de leerkracht de godsdienstles plaatst, hangt af van vele factoren. Eenmaal op het lessenrooster ingeschreven gaan die lessen godsdienst op dat moment door. Elke leermeester bezorgt aan de inspecteur-adviseur godsdienst het verzamelrooster godsdienst begin september.

2. Agenda

Het klasagenda is een officieel instrument dat een beeld vormt van het lesgebeuren. Het is vooral een planningsinstrument voor de leerkracht om doelgericht te werken. De agenda wordt opgemaakt vanuit een ontwikkelingsperspectief (evaluatie leerproces, planning,...)

Noteer eerst het onderwerp (*project*) waarbinnen je werkt. Denk na wat je wil bereiken. Wees bewust van leerplandoel en lesdoel. Kies een leerplandoel en formuleer een of twee lesdoelen (*ontwikkelingslijnen*) die haalbaar zijn en concreet. Vermeld kort het gebruikte materiaal of de leermiddelen. Evalueer achteraf kort het lesgebeuren om te kunnen bijsturen.

3. Lesvoorbereiding

Voor de lesactiviteiten godsdienst is zeker voor de eerste schooljaren een goede voorbereiding noodzakelijk. Lesvoorbereidingen maak je als leermeester op voor je eigen lespraktijk (en niet voor het oog van de directeur of godsdienstinspecteur). Een lesvoorbereiding veronderstelt een pragmatische en functionele aanpak van de lesactiviteit. Een lesvoorbereiding geeft de rode draad weer van het leerproces dat je als leerkracht met de leerlingen in communicatie opbouwt. Probeer een onderwerp in zijn geheel uit te werken en breng afwisseling in je werkvormen binnen dit onderwerp. Haal de kern uit het aanbod, hou rekening met de leerplandoelen en probeer een duidelijke lijn uit te stippelen (ook voor de jaarplanning).

Belangrijke elementen zijn:

- situering van de les in het leerplan: welk leerplandoel komt aan bod?
- beginsituatie van de leerlingen
- lesdoelen
- leerproces (fases van verkennen, verdiepen, verankeren)
- werkwijze omschrijven (werkvormen, gebruikte impulsen, timing, bordschema)
- materiaal (ook buiten de handleidingen) en achtergrondinfo
- evaluatiewijze van de doelen naar de leerlingen toe
- evaluatie van de leerkracht

4. Jaarplan

De verschillende leermiddelen voorzien in een model van jaarplan dat je via hun website kan afhalen. Een jaarplanning is een hulp tot zinvol programmeren en is bedoeld als houvast en leidraad voor de loop van het schooljaar. Een opgemaakt jaarplan geeft bovendien een indicatie aan in verband met de duur die normaal voor een onderwerp is voorzien. Plan binnen het hele aanbod een ruimte voor occasionele onderwerpen: onder meer voor Missio, Vredesweek, Welzijnszorg, Damiaanactie, Broederlijk Delen... En maak daarvoor elk jaar een beperkte keuze binnen de beschikbare lestijden. Een jaarplan is een persoonlijk werkinstrument en een kader waarbinnen onderwerpen worden uitgewerkt. Een goede planning voorkomt verrassingen en leemtes. Leerlingen en actuele gebeurtenissen sturen mee het leerproces en de uitwerking. Niet alles kan op voorhand helemaal vast liggen. Een jaarplan hoort dus voortdurend bewerkt en aangepast te worden.

*‘Jij mag zijn zoals je bent, om te worden wie je bent, maar nog niet kunt zijn;
en je mag het worden op jouw manier en in jouw tijd.’ Anna Terruwe*

5. Evaluatie (in het godsdienstonderricht)

Godsdienst is een vak als een ander en dient daarom ook geëvalueerd en gerapporteerd. Evaluatie en rapportering gebeurt op de wijze van de school.

De doelen (leerplan en lesdoelen) vormen de basis voor een goede evaluatie. Sommige doelen hebben eerder te maken met kennis en kunnen via toetsen geëvalueerd worden. Andere doelen hebben te maken met beleving. Dit vraagt veel observatie.

Doel van evaluatie

- levensbeschouwelijke groei (geloofsgroei) ondersteunen
- bijdrage leveren aan de totale groei van het kind

De begeleiding bij het godsdienstonderricht kadert in de globale visie op evaluatie en rapportering van de school.

Functie van evaluatie

- De evaluatie staat altijd in functie van de doelen:
  - * kennis (weten)
  - * vaardigheden (kunnen)
  - * attitudes (beleven)
- Het groeiproces van het kind staat centraal bij de evaluatie.
- De evaluatie ondersteunt de evolutie van het zelfwaardegevoel van de leerling.

Evaluatie van de leerling

- Productevaluatie: meten en evalueren van waarneembare prestaties.
- Procesevaluatie: evaluatie van het participeren aan het lesgebeuren en leerproces.
- Criteria: de leerplandoelen, het kind en zijn ontwikkeling, de ondersteuning van het zelfwaardegevoel.
- Soorten evaluatie: kennis en vaardigheden, beleving, zelfevaluatie.

Evaluatie van de leerkracht

Deze evaluatie slaat op het eigen pedagogisch handelen in functie van het gekozen leerplandoel en de gekozen lesdoelen.

6. Rapportering

Het schoolrapport voor godsdienst vermeldt een objectieve waardering waarbij kennis, vaardigheden en attitudes worden gerapporteerd.

De resultaten van evaluatie dienen meegedeeld in een rapport.

Indien er een totaal wordt gemaakt, telt de evaluatie voor godsdienst mee.

Rapporteren is altijd de leerinspanning van elk kind evalueren en waarderen.

7. Didactische ondersteuning

Volgens de grondopties van het leerplan r.-k. godsdienst lager onderwijs vertrekt het vak godsdienst onder meer vanuit de belevingswereld van de leerlingen en is er ruimte voor de actualiteit vanuit de klasgroep en de samenleving. Godsdienstlessen uitwerken vraagt dus behoorlijk wat flexibiliteit en aandacht voor de actualiteit via kranten, tijdschriften en duidingprogramma's op televisie (bv. Karewiet, school-TV Nederland...). De leermiddelen godsdienst geven vorm aan de visie en de uitwerking van de doelen van het leerplan. De onderwerpen van het leerplan sluiten aan bij de werkelijkheid waarin kinderen leven en groeien. De uitwerking van de onderwerpen verraadt het christelijke perspectief van het leerplan. Naast de actuele media zijn er in toenemende mate digitale informatie- en uitwisselingskanalen.

1. Handboeken

Sinds september 2010 verschijnen er regelmatig nieuwe of vernieuwde leermiddelen op de markt. Vanaf januari 2011 worden de handboeken in de voorbereidingsfase door een vaste leescommissie doorgenomen en van een evaluatiebespreking voorzien. Je vindt alle info over de handboeken op <http://www.kuleuven.be/thomas/page/basisonderwijs-leermiddelen/>

2. Tijdschriften en uitgaven

Nuttige aanvullingen vormen de tijdschriften vanuit Averbode: Zonnekind, Zonnestraal, Zonneland en vooral de geloofstijdschriften Naömi, Simon en Samuël.

De uitgaven van Missio-kinderen, SpoorZes voor Welzijnszorg en Broederlijk Delen bevatten ook uitgewerkt lesmateriaal. Deze organisaties zorgen ook voor een presentatie van het materiaal. De data van deze voorstellingen kan je tijdig consulteren op hun website.

Dit aanvullend lesmateriaal gebruikt de leermeester of leerkracht op voorwaarde dat dit aanbod aansluit bij een onderwerp (en beantwoordt aan de doelstellingen van het onderwerp) en dat er ook een schriftelijke neerslag of kopie voor de leerlingen voorhanden is.

3. Website THOMAS en website Katholiek Onderwijs Vlaanderen regio West-Vlaanderen

* Een belangrijk instrument voor het **godsdiendonderricht** is de website THOMAS:

www.godsdiendonderricht.be THOMAS staat voor 'Theologie Onderwijs Multimedia Actieve Samenwerking'. Deze website kent een samenwerkingsverband van alle actoren van het godsdiendonderricht in Vlaanderen onder leiding van de Faculteit Theologie van de KU Leuven. THOMAS voorziet voor het lager onderwijs vooral enkele didactische uitwerkingen bij de rubrieken 'lesimpulsen' <http://www.kuleuven.be/thomas/page/lesimpulsen-basisonderwijs/> en 'In de kijker' <http://www.kuleuven.be/thomas/page/in-de-kijkers-bo/>. THOMAS plaatst ook heel wat gebedsvieringen of liturgische uitwerkingen op haar website onder de rubriek **4ingen**.
<http://thomas.theo.kuleuven.be/pastoraal/vieringen/ritualSearch.php>

* De website van de pedagogische begeleiding West-Vlaanderen heeft bij het basisonderwijs ook een aanbod rond het domein **godsdiens**: bij de rubriek wie is wie, Inspecteur-adviseurs r.k.-godsdiens, Website: <http://www.rkgodsdiens-brugge.be/bao/index.htm>.

* Op de webpagina <https://dpbbrugge-public.sharepoint.com/groepen/pastoraal@school> vind je ook heel wat zinvol en bruikbaar materiaal voor **pastoraal**. De link naar de trefwoordenlijst opent een bibliotheek aan materiaal voor pastoraal op school: <https://dpbbrugge-public.sharepoint.com/Pastoraal/Paginas/trefwoorden%20BuBaO.aspx>.

De website heeft een interessant document bij pastoraal en internet: links':

<https://dpbbruggepublic.sharepoint.com/pastoraal/internet/Internet%20en%20pastoraal%20overzicht.pdf>

In deze rubriek bevindt zich een overzicht van allerhande materialen: bibdoc, bijbel, boeken, documenten, eerste communie, filosofen, fotosite, film, kerk, kunst, lied, godsdiensten, geloofsoepvoeding, organisaties 'goede doel', persoonlijke inspiratie, rouwen, surf, taizé, vorming, vredesopvoeding, weetjes, zintuiglijk vieren. Heel wat materiaal heeft te maken met het onderwijsaanbod voor r.-k. godsdiens.

Voor de spiritualiteit van de leermeester of leerkracht vormt het aanbod op de website pastoraal@school bij 'Gebed van de week':

<https://dpbbrugge-public.sharepoint.com/pastoraal/paginas/pastoraal@school%20-%20gebed%20van%20de%20week.aspx> heel waardevolle impulsen en uitwerkingen.

4. Catechetische centra

Leermiddelen (met handleiding en documentatiemateriaal), Bijbels, boeken voor catechese, gebeden, liturgie, pastoraal... kan je consulteren, ontlenen en aankopen in volgende catechetische centra:

* De bibliotheek van **De Bron**, Marktstraat 88 te Harelbeke. Je kan de uitgebreide catalogus voor het basisonderwijs raadplegen op <http://www.bidoc.be/bibdoc/bidoc1.htm>

* Reliowinkels in het bisdom Brugge: info@detalentade.be

- De Branding: Kerkstraat 22, 8400 Oostende 059/23 67 44

- De Wijngaard: Begijnhof 4, 8000 Brugge 050/33 84 52

- De Bron: Marktstraat 88, 8530 Harelbeke 056/73 70 72

- Groenhove: Bosdreef 5, 8820 Torhout 050/74 56 43

Deze vier winkels voor zingeving bieden heel wat suggesties om de godsdiensthoek en de klas te verrijken met rituelen, symbolen,... en zinvol didactisch materiaal.

8. Informatie via website

Godsdienst Brugge

Raadpleeg de website r.-k. godsdienst bisdom Brugge <http://www.rkgodsdienst-brugge.be/bao/index.htm>

Je krijgt er o.m. een overzicht van de belangrijkste activiteiten voor persoonlijke vorming, didactische suggesties, wetgeving, verwijzing naar de nascholingsmogelijkheden.

Erkende Instantie

De webpagina van de Erkende Instantie zorgt voor informatie op volgende domeinen: actualisering leerplan (secundair), doel, didactisch, documenten, bevoegde instanties, godsdienstleerkracht, leerplannen, leermiddelen, wetgeving, solliciteren, links.

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/erkende-instantie/>

Levensbeschouwelijke vakken

Ook de website van de inspectie levensbeschouwelijke vakken biedt belangrijke informatie:

<http://www.levensbeschouwelijkevakken.be>

Links r.-k. godsdienst

Heel wat materiaal voor de aanvulling van de godsdienstles kan je vinden op de website van leermeester Luc Coene: links voor r.-k. godsdienst: <http://godsdienstklas.yurls.net/nl/page>

In heel wat rubrieken van de onthaalbrochure leermeesters godsdienst zijn ook links en websites aangebracht.

9. Nascholing godsdienst

1. Bij de start

Bij een gediplomeerde onderwijzer in het ambt van leermeester godsdienst wordt aan een hoger godsdienstinstituut de nascholing godsdienst **verwacht**.

Bij een gediplomeerde kleuteronderwijzer in het ambt van leermeester godsdienst wordt dezelfde nascholing **vereist**.

Leermeesters worden aangesteld in het ambt van leermeester en bouwen in dit eigen ambt anciënniteit op.

2. Bij de verdere loopbaanbegeleiding

In de functiebeschrijving voor de godsdienstleraar in het vrij onderwijs (vanaf 1 september 2004) lezen we: *'De taak van de godsdienstleraar vereist permanente vorming op het gebied van spiritualiteit, geloofsdenken en onderwijskundige materies. Daarom neemt hij deel aan de gemeenschappelijke studiedagen ingericht door de inspectiebegeleiding, zoals deze dat verwacht. Hij informeert zich geregeld over het aanbod van nascholing, waar hij vrijwillig op in kan spelen.'* (p.2)

Begeleidingsaanbod voor godsdienst

De inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst kunnen de directeur, het kernteam en het schoolteam ondersteunen bij de voorbereiding en de uitwerking van een pedagogische werkdag of personeelsvergadering godsdienst. Planmatig werken en doelgerichtheid zijn de steunpilaren van kwaliteitsontwikkeling. De vernieuwingen in het godsdienstonderwijs vinden in het begeleidingsaanbod van de godsdienstinspecteurs hun weg op de werkvloer. Een godsdienstinspecteur kan een pedagogische studiedag inhoudelijk verzorgen als hij ook een plaats heeft binnen de uitvoering van een opvolgingstraject.

Het begeleidingsaanbod van de pedagogische begeleiding Katholiek Onderwijs Vlaanderen regio West-Vlaanderen voorziet elk schooljaar heel wat trajecten van begeleiding voor het schoolteam: ook rond het vakdomein godsdienst (en rond de katholieke dialoogschool). Het begeleidingsaanbod kan je terugvinden op de website Katholiek Onderwijs Vlaanderen regio West-Vlaanderen.

Eekhout Academy

Eekhout Academy is het nascholingsinstituut van de regio West-Vlaanderen. Het is een samenwerkingsverband tussen Katholiek Onderwijs Vlaanderen regio West-Vlaanderen - KU Leuven Kulak - VIVES - CVO VTI Brugge - CVO Vivo - VCLB en COBES die nascholing voor directeurs, CLB-

verantwoordelijken en leerkrachten uit de basisschool, het secundair onderwijs en de hogescholen organiseert en uitwerkt.

Meer info op <http://www.eekhoutacademy.be>

Eekhout Academy heeft de ambitie om uit te groeien tot hét open netwerkplatform voor professionalisering in het onderwijs. Eekhout Academy is een onafhankelijk kenniscentrum én platformaanbieder. Naast een kwalitatief aanbod willen zij onderwijsexperts ook gratis advies en een verrijkende leer-, experimenteer-, en ontmoetingsruimte bieden. Dit zowel voor jonge starters als scholengroepen. Zowel voor stuurgroepen als begeleiders. Zowel in de breedte als in de diepte, van zorgverbreding tot specifieke vakdidactiek. *(uit visie Eekhout Academy 2017)*

Ook het vak r.-k. godsdienst krijgt vanuit dit centrum ondersteuning. Een stuurgroep van leermeesters, leerkrachten, docenten, directeurs uit alle regio's en de inspecteurs-adviseurs zoeken gezamenlijk naar de mogelijkheden om godsdienstleerkrachten over de netten heen te ondersteunen. Een beknopt overzicht van de geplande activiteiten vind je op deze site:

<https://www.eekhoutacademy.be/nascholingen/zoeken/index/thema/184>

Je vindt er ook de namen van de leerkrachten die lid zijn van de stuurgroep. Zij zijn aanspreekpunten om ideeën rond nascholing door te geven.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Ook het Katholiek Onderwijs Vlaanderen voorziet Vlaanderen breed elk schooljaar een nascholingsprogramma rond godsdienst, identiteit en pastoraal.

Over de bisdommen heen worden nascholingen georganiseerd.

Via de informatiekanalen van de website Katholiek Onderwijs Vlaanderen word je hiervan tijdig op de hoogte gebracht.

10. Bijeenkomsten en contactmomenten

Bijeenkomsten

Per regio organiseren de inspecteurs-adviseurs enkele bijeenkomsten voor de leermeesters godsdienst. Deze bijeenkomsten zijn voor alle leermeesters belangrijk om samen na te denken over hun ervaringen, vragen en ideeën. Van de beginnende leermeesters verwachten we uitdrukkelijk om bij de twee eerste schooljaren op deze bijeenkomsten aanwezig te zijn. Bij de eerste bijeenkomst stippelen we een werkwijze uit voor het werkjaar en spreken we de voorstellen af. Telkens komt een vooraf gepland onderwerp aan bod. Samenkomen is collegiaal heel belangrijk.

Startende leermeesters uit het bisdom Brugge komen driemaal per jaar voor een traject aanvangsbegeleiding bijeen met een inspecteur-adviseur r.-k. godsdienst rond concrete vragen, noden en verwachtingen.

Elk schooljaar organiseren de inspecteurs-adviseurs godsdienst netoverschrijdend een verplichte studiedag voor de leermeesters (ISB in november). Het schoolbestuur of de directeur dient hierbij de leermeesters op deze studiedag vrij te roosteren zodat de leermeesters aan deze I.S.B. kunnen deelnemen.

Contactmomenten

Vóór het begin van een opdracht voorzien de inspecteurs-adviseurs contactmomenten voor kandidaat-leermeesters en voor tijdelijke leermeesters.

Maar zeker ook tijdens heel het schooljaar zijn er met de godsdienstinspecteurs afspraken mogelijk. Op elk moment kan een solliciterende leerkracht voor een vervanging worden aangesproken.

11. Godsdiensthoek, plaats van stilte, gebed en communicatie

Communicatie is wezenlijk in de klas. De godsdiensthoek is hiervoor een belangrijke plaats. Communicatie is echter niet alleen verbaal. Er zijn vele vormen van expressie.

De onthaalhoek (of onthaalkring) is knooppunt van veel interactie. Het is een uitgelezen plaats om het godsdienstige tot leven te laten komen. Het is een vaste plaats voor rituelen. De voorwerpen en prenten die er een plaats krijgen, nodigen uit tot communicatie en verankering. Een godsdiensthoek (die meestal een deel van de onthaalhoek is) heeft verschillende functies en betekenissen:

Een rituele betekenis: het herkenningspunt in de klas waaraan vaste tijdstippen en handelingspatronen verbonden zijn.

Een symbolische-religieuze betekenis: via herkenbare voorwerpen en handelingen wordt het religieuze 'opgeroepen', bv. kaars, regenstok of -buis, klankschaal, muziek, een lied, bloemen, water, wierookstokje, mooie kijkplaat, seizoen elementen...

Een symbolisch-godsdienstige betekenis: daar zijn voorwerpen, handelingen, woorden die expliciet verwijzen naar christelijk geloven: bv. het gebedsritueel, een kinderbijbel, een Mariabeeld, het kruisbeeld, foto van Jezus met de kinderen, Jezusbeeld...

Een sociale functie: het is de plaats in het lokaal waar klassikaal veel activiteiten doorgaan. Het is de plaats van het kringgesprek, het luisteren naar elkaar. Hier kunnen een geboortekaartje, gedachtenisprentje... een plaats krijgen.

Een organisatorische functie, geïntegreerd in de onthaalhoek, dag- en weekkalender, weerkalender, adventskalender, vastenboekje, taakborden, aanbreng van het thema...

De godsdiensthoek heeft ook blijvende elementen, bv. een kaars, een boom met plaats voor vreugde- en verdrietboodschappen, een handpop, taakborden, een kijkplaat uit de Bijbel, een kruisbeeld eventueel gemaakt door de kinderen, een afbeelding van Jezus en Maria, een voorwerp uit een andere cultuur, vertelboeken, de rituelendoos voor het begin van de week, een pluim of steen...

Probeer deze elementen binnen te brengen op het gepaste tijdstip met een gesprek: bv. Maria in de advent, kruisbeeld maken met de kinderen in het begin van het jaar of als ze het kruisteken aanleren, een tekening van Jezus als kleine jongen, als knaap van twaalf en als volwassene om telkens bij het begin van een Bijbelverhaal te tonen hoe groot Jezus ongeveer was bij het verhaal.

Al deze dimensies vragen om een geheel van blijvende en variabele elementen, zodat zowel het duurzame als het afwisselende van het leven erin uitgedrukt worden.

Een godsdiensthoek is **voor alle kinderen** van de lagere school dus geen statisch gegeven, maar bevat **variabele** elementen, naargelang het onderwerp, het seizoen, de periode van het liturgisch en pastoraal jaar, gebeurtenissen of diepe ervaringen in het leven van de kinderen, afgestemd op de leefwereld en de leeftijd van de kinderen.

Afhankelijk van de leeftijd van de kinderen zullen er meer of minder variabele elementen in de hoek zijn.

Hoe jonger hoe meer zij nood hebben aan herkenbare, **vaste** elementen die gericht zijn op het basisvertrouwen en het contact.

De beleving staat hierbij centraal. Een kaars, zachte muziek, drijfkaarsjes, prenten die het gebedsmoment of het lied ondersteunen doen hier wonderen.

Voor oudere kinderen is de actualiteit ook een belangrijk element. Stilvallen en/of bidden bij een foto, krantenartikel, symbool uit een andere cultuur geven uitdrukking van een verbondenheid met de grote wereld.

Kinderen zijn ook **doeners**. Het is belangrijk dat ze uitgenodigd worden bij een onderwerp om zelf voorwerpen aan te brengen. Nieuwe elementen prikkelen vooral de verwondering en verhogen hun actieve betrokkenheid.

Belangrijke belevingen kunnen een blijvende verankering krijgen in de godsdiensthoek: een verzoeningsritueel, kei, zand...

Zo wordt de godsdiensthoek een leefhoek van intense verbondenheid. Via symbolen, rituelen, teksten of voorwerpen worden inzichten die vaak moeilijk of abstract zijn, beter vastgehouden. Hier zijn ook kansen om het vaak onzegbare uit te drukken.

Groeipaneel als ankerpunt

Het basisschema voor leerprocessen geeft drie fasen aan: verkennen, verdiepen en verankeren.

Verankeren is een stap binnen de integratie. Ze zet inzichten, vaardigheden en attitudes vast bij kinderen. Ankerpunten zijn concrete steunpunten, waaraan het geleerde gekoppeld wordt.

Het groeipaneel godsdienst wordt best zinvol geïntegreerd in de klas.

Aanleunend bij de godsdiensthoek heeft deze integratie een meerwaarde.

Het groeipaneel laat het onderwerp groeien met elementen uit de onderwerpen. Ook kinderen kunnen hiertoe iets bijdragen, foto's, tekeningen, groepswork...

Hierbij bieden symbolen, prenten, themabeelden, kernteksten, figuren, Bijbelse tijdsband, liturgisch jaar een kans tot verankering. Een hele ervaringswereld kan hierdoor opnieuw opgeroepen worden. Het is een belangrijke ondersteuning voor alle kinderen en helpt in de verankering van een onderwerp/ontwikkelveld levensbeschouwelijke ontwikkeling. Hierin zitten ook heel wat kansen tot breed evalueren. Het zijn vaak vergeet-me-nietjes die, elk op hun manier, soms worden verinnerlijkt en verankerd bij kind.

12. Leermeester godsdienst in katholiek vrij lager onderwijs

Dit schrijven wil het **functioneren** van de leermeester godsdienst in het katholiek vrij lager onderwijs ondersteunen en in de moeilijkheden en aanpak transparantie scheppen. Een leermeester godsdienst staat in voor één van de drie lestijden godsdienst per leerlingengroep (klas). De titularis en de leermeester dragen samen in dezelfde klas de verantwoordelijkheid voor dit vak. Leermeesters brengen door hun professionaliteit, expertise en motivatie een belangrijke invalshoek voor het vak godsdienst en het domein pastoraal op de katholieke school. Door hun expertise maken leermeesters in samenspraak met de titularissen de jaar-, maand-, weekplanning op.

De onderstaande tekst uit de 'Leidraad pastoraal en godsdienst' voor de directeurs (nov. 2008) (Rubriek 9: Klassenleraar en leermeester) blijft behouden.

Leermeester godsdienst

*Vanuit zijn persoonlijke keuze, zijn overtuiging, zijn specifieke vorming en zijn beschikbaarheid biedt een leermeester godsdienst niet enkel hulp aan de klassenleraar maar biedt hij tevens kansen om het godsdienst-onderricht en de pastoraal op school een **meer-waarde** aan te reiken. We raden de klassenleraar aan op de hoogte te zijn van het lesaanbod door de leermeester aangebracht, teneinde de continuïteit voor de kinderen te verzekeren.*

...

*Het spreekt voor zich dat de leermeester goed kan **samenwerken** met de klassenleraren en met de directeur.*

De leermeester neemt maximum één van de drie lestijden godsdienst per week op. Daarbij maakt hij gebruik van hetzelfde handboek van de titularis en worden er onderling goede afspraken gemaakt. Hierbij schakelt hij zich in het leerproces van de onderwerpen. Leermeester en titularis werken samen aan één en hetzelfde onderwerp.

1. Situatie

Afspraken maken over het geven van de **volle lestijden** godsdienst is niet eenvoudig. Volgende factoren spelen hierbij een rol:

- de impulsen van de lesinhoud vragen een selectie, waarbij men vooral met de kerndoelen rekening houdt; soms houdt men te strak vast aan alle uitgewerkte lesimpulsen zodat het verdiepend leerproces in het gedrang komt;
- de planning wordt soms laat aan elkaar doorgegeven;
- onverwachte verschuivingen in het uurrooster worden niet steeds tijdig aan de leermeester gemeld: lessen vallen soms weg door een leeruitstap, examens, pedagogische studiedag wat een tijdige communicatie met de leermeester veronderstelt;
- de afgesproken lesinhoud is vaak niet volledig of stipt afgerond.

De volle lestijden godsdienst verdienen steeds alle respect.

De afspraken met de titularissen mogen niet voor spanningen zorgen. Titularis en leermeester staan binnen het vak godsdienst **samen** voor de klas. **Communicatie**, zowel vakinhoudelijk als praktisch, is hierbij noodzakelijk. Van een leermeester kan echter ook niet alles worden gevraagd. Een leermeester staat globaal in voor de meerwaarde bij het vak godsdienst en de pastoraal op school.

2. Meerwaarde

Hierbij kan de vraag worden gesteld naar de meerwaarde van de leermeester en vaak ook de **vraag** naar de link met godsdienst. In de huidige trend van ons onderwijs om meer te werken met duobanen, co-teaching en teamwork... is het belangrijk dat titularis en leermeester samen sporen. De meerwaarde voor het vak godsdienst kan op school vaker worden belicht en besproken.

Een **overleg** (uitwisseling) met titularissen en leermeester (eventueel met de godsdienstinspecteur) kan heel vruchtbaar zijn om de gegroeide situatie onder ogen te zien en mogelijk te herzien. In het gesprek met beleidsondersteuner en/of pedagogisch directeur is het belangrijk te peilen naar de verwachtingen omtrent de leermeester. In de gesprekken met directeurs en leerkrachten en leermeesters komt 'pastoraal' toch steeds als meerwaarde aan het licht.

Leermeesters kunnen op een andere wijze omgaan met de leerstof die in de twee overige uren werd aangebracht: nl. als een verwerking van dit aanbod, als een **verdieping** van het leerproces. Vooral de leermeester bewaakt in deze meerwaarde het hele leerproces en kan aanvullende verwerking suggereren of aanbieden. De meerwaarde naar het vak ligt ook in het **meedenken** over de opbouw van het leerproces, het selecteren van de didactische impulsen op basis van de doelen, de zelfreflectie over de onderwerpen, het uitwerken van gebedsimpulsen, de inbreng en de opbouw bij de godsdiensthoek en het groeipaneel, de evaluatievormen en de rapportering.

Voor het goede verloop van het leerproces blijkt overduidelijk dat een **planning belangrijk** is en dat bij voorkeur de **leermeester** de planning opmaakt (voor twee maanden of een trimester). Essentieel is dat de leermeester deze planning 'zo concreet mogelijk' opstelt zodat titularis en leermeester weten waaraan zich te houden. Deze afspraak is zeker belangrijk naar mogelijke vervangingen en interim-opdrachten. Indien er een planning is voorzien, weet de vervangende leerkracht wat er van haar/hem verwacht wordt.

Een leermeester probeert zich zoveel als mogelijk in te passen in het leerproces dat de leerlingengroep doormaakt.

Het leerplan godsdienst heeft over planning een visie; ook de leermiddelen geven (digitaal) een aanbod. Het document met de planning door de leermeester geldt niet als verantwoordings-document naar de godsdienstinspecteur: het **planningsdocument** is in de eerste plaats voor de leermeester en de titularissen een werkdocument en een tijdsbewaker waar zij flexibel mee omgaan. Naast dit planningsdocument zorgt de leermeester voor: een jaarplanning, het agenda, het lesverloop.

Deze afspraak (*in rubriek 12*) zullen de godsdienstinspecteurs naar de leermeesters **communiceren**. Dit schrijven kan een aanzet zijn voor overleg met het team. Hierbij is de ondersteuning van de directeur meer dan wenselijk. De leermeester kan hierbij de directeur aan de ondersteuning van deze planning herinneren.

3. Kernverwachting

Vanzelfsprekend willen we feitelijk rekening houden met de eigen vaardigheden van de leermeester en de leerkrachten: aandacht voor bijbel, muzisch omgaan, vierde wereld...

- Naast het domein '**pastoraal**' gaat de aandacht ook naar de meerwaarde voor het '**vak**' (godsdienst). Beide domeinen verdienen alle zorg van de leermeester.

- Leermeesters maken voor de lessen een concrete **planning** op in overleg met de titularissen; samen gebruiken ze hetzelfde leermiddel. De planning loopt over twee maanden of een trimester.

- Leermeesters sluiten als vertrekbasis aan bij de jaarplanning van het leermiddel en eerbiedigen samen met de titularis het **leerproces van hetzelfde onderwerp**. Hierbij zijn werkafspraken noodzakelijk. Titularis en leermeester kunnen niet aan een afzonderlijk onderwerp uit het leerplan werken (zodat leerlingen twee verschillende onderwerpen in dezelfde periode krijgen). Uitzondering hierbij kan de verhalenreeks uit de bijbel vormen.

- Leermeesters mogen zich niet helemaal verliezen in het liturgisch en pastoraal jaar. Hun jaarplanning dient ook rekening te houden met de inbreng en het aanbod van **alle onderwerpen**.

- Titularissen en leermeester zetten samen een **evaluatie**traject op.

(dd. 01.07.2012 en dd. 01.09.2017)

Inspecteurs-adviseurs r.-k. godsdienst basisonderwijs
bisdom Brugge

Pastoraal op school: een veelkleurig palet?

Ludo Guelinckx
pedagogisch begeleider VVKBaO

Een katholieke basisschool staat voor de permanente opdracht gestalte te geven aan haar christelijk opvoedingsproject. Ze wordt uitgedaagd om haar eigenheid te realiseren in het schoolleven van elke dag en in de voor haar geldende maatschappelijke context. Een breed pastoraal aanbod biedt een katholieke school vaak unieke kansen om haar identiteit in de verf te zetten.

Met dit artikel hopen we schoolteams te kunnen inspireren en ondersteunen om pastoraal vorm te geven. Daarbij laten we ons leiden door de herwerkte visie op pastoraal op school zoals het VSKO die sinds vorig schooljaar hanteert.

Wat is pastoraal op school?

De visietekst van het VSKO stelt dat pastoraal op school te maken heeft met "herder zijn in de naam van Jezus Christus". De definitie refereert aan de Latijnse betekenis van het woord *pastor* dat *herder* betekent. Van een herder wordt verwacht dat hij zijn schapen kent. Zij bepalen zijn identiteit en hij draagt bij tot hun welzijn. Hij geeft hen richting en brengt ze op plaatsen die ze uit zichzelf niet zouden opzoeken. Hij zorgt voor een veilige (leer)omgeving en als ze het spoor bijster raken, geeft hij voorrang aan hun situatie.

Pastoraal op school in relatie tot godsdienst

Sommige scholen beschouwen het vak godsdienst en pastoraal op school als twee onafhankelijke domeinen. Andere scholen vinden dan weer dat beide probleemloos met elkaar mogen vereenzelvigd worden.

Het leerplan geeft aanzetten om ze op elkaar te betrekken en ze van elkaar te onderscheiden. Het is zeker niet de bedoeling ze zomaar van elkaar te scheiden. Als het leerplan *Rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs in Vlaanderen* het liturgisch en pastoraal jaar in elk van de drie cyclussen expliciet in de focus plaatst, heeft dat zo zijn redenen: "Kinderen ervaren het kerkelijk jaar vooral door de grote feesten, waarbij een aantal van hen deelnemen aan de liturgie. Daarnaast brengen sommige periodes van het jaar ook pastorale activiteiten op gang: de zorg voor de armen in de eigen samenleving, de zorg voor mensen in de Derde Wereld, de betrokkenheid bij jonge kerken."

Het leerplan roept met andere woorden op om kerkelijke feesten en de sterke periodes in het liturgisch-pastoraal jaar (zoals de veertigdagentijd) actief te beleven en aan te grijpen om in actie te komen. Sommige van die kerkelijke feesten vallen buiten de schooltijd en worden in de plaatselijke geloofsgemeenschap gevierd. En al sluiten de meeste kinderen daar niet bij aan, toch kunnen die feesten hen aanspreken door de aandacht die leerkrachten er binnen de klas en de school aan besteden.

Vanzelfsprekend kan men moeilijk met de klas of school een echte kerst- of paasviering houden vooraleer dit kerkelijk feest écht plaatsheeft. Toch kunnen leerkrachten leerlingen de kans geven om in een viering of gebedsmoment al uit te kijken naar die feesten. Zo bieden we kansen tot een ruimere betrokkenheid en reduceren we die feesten en algemener het liturgisch-pastoraal jaar niet tot het kennisaspect.

Soms gaan scholen heel ver in hun christelijk engagement. Ze nemen deel aan alle projecten rond kansarmoedebestrijding, solidariteit en vredeseducatie. In een aantal gevallen verdient het aanbeveling om keuzes te maken. Sommige van die engagementen kunnen probleemloos geïnspireerd en verdiept worden door het leerplan. Zo bijvoorbeeld de band die het leerplan suggereert tussen de actie Broederlijk Delen en het engagement dat christenen in de veertigdagentijd aangaan voor mensen in de Derde Wereld als voorbereiding op Pasen.

De doelstellingen van pastoraal op school zijn bedoeld om richting te geven aan een wijze van mens-zijn, in al zijn verscheidenheid.

Of de inspiratie van waaruit leerlingen zich in de Week van de Derde Leeftijd engageren om bij ouderen in het dorp de krant te gaan voorlezen, samen info te zoeken op internet, samen te musiceren en te dansen of aan generatiegym te doen. Een engagement dat een zinvolle plaats mag krijgen onder het pastorale domein 'zich dienstbaar inzetten'. Het zou echter een gemiste kans zijn om dat engagement niet te verdiepen en te verbreden vanuit de christelijke inspiratie en zinvol te linken aan de overeenstemmende inhouden van het leerplan godsdienst. Het kan bijvoorbeeld probleemloos aansluiten bij het onderwerp 'Ik wil het goede doen' uit de eerste cyclus (cf. het leerplan).

Daarin wordt aangegeven dat ‘liefde voor de ander’ de basis is om te speuren naar wat ‘het goede’ voor die persoon zou kunnen betekenen. Die attitude is christenen erg dierbaar. Maar het gaat ook om de aandacht die we kunnen hebben voor mensen die niet onmiddellijk tot de eigen familie, kring of vriendengroep behoren. Zoals de ouderen in het dorp uit bovenstaand voorbeeld.

Godsdienst en pastoraal mogen dan heel wat gemeen hebben, er zijn ook verschillen. Typisch aan het vak godsdienst is bijvoorbeeld dat het gaat het om een leersituatie die voor sommige leerlingen een individuele oriëntatie en beleving kan gaan inhouden. Het kan zijn dat zij vanuit het aanbod bewuster gaan kiezen en van daaruit groeien als christen of andersgelovige. In de pastoraal op school gaat het om een grondhouding die erg verscheiden kan ingevuld, beleefd en ondersteund worden. Een betrokken kijk op kennisaspecten uit het leergebied kan leerlingen bijkomend ondersteunen in de voorgenoemde oriëntatie. Die ‘wijze van zijn’ strekt zich uit naar alle aspecten van het schoolleven en staat open voor alle betrokkenen bij de schoolgemeenschap.

Wat omvat pastoraal op school nu precies?

Een pastoraal met gedifferentieerde doelstellingen

De vier doelstellingen van pastoraal op school zijn bedoeld om richting te geven aan een wijze van mens-zijn, in al zijn verscheidenheid. Ze geven een antwoord op de vraag: “Wat willen we bereiken met een opvoeding vanuit christelijk perspectief? Welk uitzicht biedt een opvoeding vanuit de christelijke inspiratie?”

De doelstellingen benadrukken de manier waarop de eigen inspiratie een bijdrage kan leveren aan een dialoog op het moment dat mensen op zoek gaan naar de zin en de betekenis van het leven:

- Volwassenen en jongeren laten kennismaken met christelijk geloven. Dat vraagt om een open houding die vertrekt van de aanwezige authentieke geloofskennis en -ervaringen. Daarover wordt een gesprek opgestart. Maar tevens wordt de school uitgenodigd om vanuit dat gesprek de ervaringen en kennis verder te verdiepen binnen het kader van het *Opvoedingsconcept van de katholieke basisschool in Vlaanderen (OKB)*.
- De christelijke inspiratie voeding geven. Dat vraagt om een vorming die kansen biedt om te groeien in geloof: herbronning, reflectie, verdieping, dialoog en gebed.
- Kansen tot beleving geven. Dat vraagt ruimte, doorheen het leven en werken van elke dag en op bijzondere momenten, die een bewuste innerlijke ervaring mogelijk maken.
- De inspiratie voel- en tastbaar maken in het hele schoolleven. De innerlijke gedrevenheid zoekt een weg naar buiten. In alles kunnen er zich kansen en momenten voordoen om de christelijke inspiratie te uiten.

Een pastorale 4x4: een gedifferentieerd aanbod

De vier doelstellingen worden verduidelijkt binnen de vier domeinen die eigen zijn aan elke vorm van pastoraal. Die zijn:

- Elkaar *ontmoeten*, werken aan gemeenschapsvorming binnen de school en de mogelijkheden tot verbondenheid met de lokale en bredere geloofsgemeenschap.
- Levensecht *getuigen* van het Woord van God.
- Zich *dienstbaar* inzetten, met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare dichtbij en veraf.
- Bezinnen, bidden en levensnabij *vieren*.

	Leerlingen	Leerkrachten	Ouders	Andere schoolbetrokkenen
Ontmoeten	Op de speelplaats ook een ruimte voorzien waar kinderen rustig met elkaar kunnen praten of een boek kunnen lezen.	Een ruimte op het prikbord in het leraarslokaal voor het concrete leven op school.	Ouders samen met hun kinderen uitnodigen voor een ochtendviering. Daarna wordt er samen ontbeten.	Plaatselijke geloofsgemeenschappen uitnodigen op school of ter plaatse op bezoek gaan.
Getuigen	Aandacht hebben en interesse betonen voor de overtuiging van andersgelovigen.	Levensvragen van kinderen aan elkaar voorleggen en nagaan hoe je daarmee kunt omgaan.	Op de website en de brieven aan de ouders de eigenheid van de school laten oplichten.	Ook de pastorale activiteiten van de school laten oplichten in plaatselijke berichtgeving
Dienstbaarheid	Zorgen dat ook kansarme leerlingen kunnen deelnemen aan de extra-muros activiteiten.	Aandacht voor collega's op rust: ze blijven uitnodigen of het schoolkrantje bezorgen ...	Ook bereikbaar zijn voor ouders buiten de formele oudercontacten.	Actieve medewerking aan solidariteitsacties.
Vieren	Een gevarieerd aanbod van klasvieringen (niet enkel eucharistie).	Vieren van vriendschap en collegialiteit in het samen iets doen: eetmaal, uitstap ...	Aandacht voor bijzondere gebeurtenissen in families.	Als er eucharistie wordt gevierd in de kerk nodigt men ook de plaatselijke geloofsgemeenschap uit.

De pastorale 4x4 concreet

▷▷▷ Vermits de pastoraal op school zich richt tot de ganse schoolgemeenschap, is het zinvol om die vier domeinen ook te verankeren op het niveau van de vier grote doelgroepen van de school:

- de kinderen
- de leerkrachten, directie en het schoolbestuur
- de ouders
- en de andere schoolbetrokkenen.

Reflecteer als team eerst op de schooleigen impulsen en acties die nu reeds worden opgenomen, en die in deze pastorale 4x4 kunnen geborgen worden (cf. schema vorige pagina). Andere impulsen die het overwegen waard zijn en jullie pastoraal aanbod kunnen verrijken, zijn te vinden in het document *Hoe een school in kleine dingen groot kan zijn*.

Pastoraal op school in relatie tot de christelijke identiteit

Dankzij pastoraal krijgt de levensbeschouwelijke identiteit van de school kansen om veruitwendigd en beleefd te worden. Denk maar aan de zorg voor kansarme leerlingen, de aandacht voor nieuwe leerlingen en leerkrachten, de begeleiding van ouders die anders, omwille van taalproblemen, essentiële informatie van de school dreigen te missen. In een dergelijk engagement getuigt een schoolgemeenschap niet alleen over “wie zij is”, maar zeker ook van “Jezus Christus die hen tot zo’n engagement beweegt”. Zonder dat engagement zou de identiteit van de school een leeg, abstract en zweverig begrip blijven. Vaak benut een school nu reeds die kansen tijdens bijvoorbeeld vieringen, de adventswerking of de werking rond de veertigdagentijd.

Maar ook de momenten waarop levensvragen impliciet of expliciet klinken, zijn kansen om pastoraal verbonden te zijn. Bijvoorbeeld wanneer de school geconfronteerd wordt met verlies of een nieuw leven viert. Soms stellen leerlingen die vragen spontaan. Soms laten ze zich enkel vermoeden. Bijvoorbeeld wanneer een leerling door de vechtscheiding van zijn ouders en de pijn en het verdriet die daarmee gepaard gaan, heel teruggetrokken is. Dan kunnen (kleuter)onderwijzers de bezieling tonen die hen door het verhaal en de persoon van Jezus van Nazareth wordt aange-reikt. Denk maar aan de zorg en de aandacht om de individuele mens met zijn eigen beleving en persoonlijkheid.

Het is zinvol om regelmatig te expliciteren ‘van waaruit’ een schoolteam bepaalde keuzes maakt. Waarom kiest een school ervoor om jaarlijks een project van Welzijnszorg of Broederlijk Delen te steunen? Is dat enkel uit gewoonte? Of is die keuze gebaseerd op een christelijk geïnspireerd mens- en wereldbeeld? Dat geeft aan dat een eerlijke verdeling en een menswaardig bestaan van iedere mens dient te worden behartigd. En ook dat zo reeds een stukje van Gods’ Rijk, Zijn droom met deze wereld, kan worden gerealiseerd.

Misschien kan het schoolteam daardoor uitgedaagd worden om nog andere keuzes te maken die onder zorg ressorteren. Denk maar aan het in de hand houden van de schoolrekeningen waardoor het schoolleven ook voor de financieel zwakkere gezinnen leefbaar is. Maar ook door ervoor te zorgen dat verjaardagsfeestjes in de klas, schoolfeesten en andere feestmomenten voor iedereen ‘viermomenten’ zijn en geen momenten waar ‘het tegen elkaar opbieden’ en ‘het binnenrijven van zoveel mogelijk inkomsten’ de bovenhand krijgen.

Niet het vele is goed

Tot slot nog enkele overwegingen:

- Het komt er niet op aan om veel te doen, maar doe de dingen die je doet zo goed mogelijk. Maak met het team of met de pastorale trekkers op school keuzes en stel prioriteiten.
- Laat de keuzes afhangen van de visie en de eigenheid van jullie schooleigen opvoedingsproject.
- Maak een pastorale planning op die rekening houdt met volgende elementen:
  - de vooropgestelde doelstelling(en)
  - de tijd (o.a. het liturgisch-pastoraal jaar)
  - de pastorale 4x4 van de school: de context waarin de betrokkenheid van de verschillende participanten en hun onderlinge relaties binnen de vier domeinen kunnen doorklinken.

Hopelijk kunnen de suggesties je ondersteunen in de groei naar een evenwichtige en dynamische pastoraal op jouw basisschool.

BRONNEN:

Hoe een school in kleine dingen groot kan zijn www.vvkbao.be (> inloggen > schoolbeleid > opvoedingsproject > modellen).

Visieontwikkeling pastoraal op school op: www.vsko.be (> opvoedingsproject en pastoraal > visie). Op die website vind je bezinningsteksten en andere relevante informatie rond pastoraal op school.

13.b Geloof vieren met kinderen op de basisschool

Vooraf: 'waarom vieren we op school?'

1. In elke mens leven zinvragen, ook in een kind. In onze school willen we daarom aan kinderen niet alleen kennis, attitudes, vaardigheden en waarden bijbrengen, maar hen ook in hun levensbeschouwelijke groei ondersteunen. Vanuit onze traditie laten we hen kennismaken met het christelijke geloof. Kennismaken is niet louter kennen en weten, maar is evenzeer ervaren en beleven. Het christelijk verhaal vinden we waardevol om het de kinderen aan te reiken. We doen dit in een open dialoog met andere levensbeschouwingen. Kinderen laten kennis maken met de persoon en de boodschap van Jezus, betekent dat we hier tijd voor maken. We engageren ons dit te doen zowel in ons dagelijks bezig zijn als op uitdrukkelijke momenten.

Elke dag willen we de kinderen de christelijke inspiratie laten ervaren. Op de eerste plaats doen we dit in ons alledaags omgaan met kinderen, met collega's, met ouders. In ons spreken en doen willen we zo de christelijke inspiratie gestalte geven. Vanuit de persoon en de boodschap van Jezus laten we dus ons dagelijks bezig zijn inspireren en bevragen.

Vervolgens willen we op bepaalde momenten uitdrukkelijk bij onze inspiratiebron stil staan:

- stiltebeleving via symbolen en rituelen
- moment van gebed en bezinning in de klas
- eucharistievieringen, gebedsdiensten en verdiepings-momenten (met een klas, een graad, de hele school)
- solidariteitsacties.

Dit wil **pastoraal op school** zijn: kinderen laten kennismaken met de persoon en het verhaal van Jezus, hiervoor *tijd en ruimte maken*, de kinderen *elke dag kansen tot beleving aanreiken en op bepaalde momenten vieren en solidariteitsacties opzetten*.

2. Ook het **leerplan** godsdienst **vraagt** expliciet om te werken aan grondhoudingen als ontvankelijkheid, hoop, vertrouwen, meeleven met anderen, inzet voor mens en wereld om zo tot gebed en vieren te komen. (*Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs, Licap, 2000, p. 60*)

Vanwege het sterke vermogen tot participatie en de behoefte aan veiligheid beleven kinderen deugd aan de actieve deelname aan rituelen en vieringen.

De symbolen die men gebruikt moeten betekenis hebben voor kinderen en de kracht in zich dragen om iets van een overstijgende (goddelijke) werkelijkheid op te roepen. (*Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs, Licap, 2000, p. 32*)

Men moet erover waken dat kinderen zichzelf kunnen zijn. Zelfs jonge kinderen kunnen moeite hebben met uitdrukkingen van geloof zoals b.v. het bidden als ze ondervinden dat men dit thuis niet doet of niet wil doen. Voor deze kinderen zal men op zoek gaan naar andere vormen van participatie. (*Leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs, Licap, 2000, p. 32*)

3. In de school en in de godsdienstles is er *aandacht* voor de vierende geloofsgemeenschap. In de godsdienstlessen is er aandacht voor de (eucharistie)viering op zondag en **wordt verwezen naar de plaatselijke geloofsgemeenschap**. Ook in deze geloofsgemeenschap leren ze Jezus kennen. Vanuit het vieren in de klas en op school kan men bijvoorbeeld zoeken naar kansen om de brug te slaan naar de

zondagsviering in de parochie (als het hart van de plaatselijke geloofsgemeenschap). Leerkrachten kunnen zo o.a. vanuit de godsdienstles kinderen *uitnodigen* tot of *verwijzen* naar de zondagsviering.

4. Deelnemen aan de geloofsgemeenschap is een vrijwillig engagement. **Vieren in schoolverband** is een basisoptie omwille van de verankering in het opvoedingsproject van de basisschool. Om dit laatste te doen slagen, vraagt dit andere werkvormen dan enkel vieren met wie er voor kiest.

Veel cruciale ervaringen worden juist in de schooltijd opgedaan en moeten dus daar ook verdiept en op verhaal kunnen gebracht worden. Een cultuur van verhalen (op verhaal komen) hoort wezenlijk bij het opvoedingsproject van een katholieke school.

Vieringen met de schoolgemeenschap hoeven **niet noodzakelijk sacramenteel** zijn. Het is zinvol om enkele keren per jaar gemeenschappelijke vieringen uit te werken, maar dat hoeven niet altijd eucharistievieringen te zijn. *Andere vormen* van liturgie vieren als gebedsvieringen, celebraties, ... kunnen even zinvol zijn.

Als katholieke school **eucharistie vieren** op klas- en/of schoolniveau, is zinvol, maar is niet altijd even evident. Het is dan ook belangrijk na te gaan in welke mate eucharistie vieren wenselijk en haalbaar is in school. Kiezen voor eucharistievieringen, vraagt respect voor het eigen karakter van de eucharistieviering.

5. Hoe we omgaan met **diversiteit en verscheidenheid** in vieringen op school en met het bidden van leerlingen die een andere godsdienst beleven is terug te vinden in de *'Leidraad pastoraal en godsdienst - katholiek basisonderwijs bisdom Brugge, 2.C Het bidden van leerlingen die een andere godsdienst beleven'*, p. 25-26.

1. Bezinnen, bidden en liturgie vieren op de basisschool: een verscheidenheid

Wanneer we met kinderen naar de kerk of kapel gaan, gaan we volgens hen 'naar de Mis'. Ook al wordt het een gebedsviering of een verzoeningsviering. Het krijgt allemaal dezelfde benaming, door kinderen en door volwassenen. En toch gaat het om verschillende manieren van vieren.

Ook al verschillen eucharistievieringen, gebedsvieringen en klascelebraties van elkaar, toch hebben ze met elkaar gemeen dat ze vormen van liturgie zijn.

Geloof en leven ontmoeten elkaar

Liturgie 'brengt mensen samen om hun geloof en leven te delen. Ze drukt niet alleen het geloof van mensen uit, ze voedt en hernieuwt het ook want liturgie vieren helpt ons om als christen te leven, en daadwerkelijk van ons geloof te getuigen.' Geloven en leven ontmoeten elkaar in de liturgie.

In elke liturgie plaatsen we ons in het verhaal van God met de mensen, opgetekend in de Bijbel. We zoeken God te ontmoeten in die Bijbelse verhalen, in de stilte, in symbolen, in samen bidden. Hiervoor verplaatsen we ons. Vaak naar een ruimte die ons helpt ontvankelijk te zijn voor Zijn aanwezigheid: kerk of kapel, godsdiensthoeke in de klas, stille ruimte op school, ... Wat niet belet dat 'rondom de boom op de speelplaats' de geschikte plaats kan zijn om op het eind van het schooljaar te danken voor 'de vruchten van het schooljaar' die leerlingen aan de boom kunnen ophangen.

Groeien in gebed en liturgie

De stilte na de communie in een eucharistieviering of de stilte bij het aansteken van een kaars in de peuterklas, kan van dezelfde intensiteit zijn - even mooie liturgie - maar is duidelijk anders. Wij hebben de opdracht kinderen de liturgie te leren ontdekken, te beleven, te ervaren... We kunnen ervan uitgaan dat liturgie voor de meeste kinderen een grote onbekende is. Het is dan ook noodzakelijk dat we hen stapsgewijze de liturgie leren kennen, leren thuiskomen in een gebeuren. Bezinnings- en verdiepingsmomenten kunnen hierbij eerste stappen zijn. De Eucharistie is zowel de voedingsbron als het hoogtepunt van de christelijke liturgie. Naar een bron gaan we op zoek, naar een hoogtepunt leven we toe... Op die weg - naar bron en hoogtepunt - reikt de christelijke traditie vele mogelijkheden.

1.a Bezinnen, bidden en liturgie vieren: diverse vormen

a. Een bezinnings- of verdiepingsmoment

staat stil bij het diepere van het leven, maar richt zich niet tot iemand.

Deze momenten gaan aan bidden vooraf, ze kunnen losstaan van een geloofsovertuiging. Belangrijk hierbij is het beleven van de verbondenheid met elkaar en het stilvallen bij wat gebeurt in de kleine en grote wereld.

b. Gebedsmoment

is een **kort moment van stilte en gebed** (al dan niet met een formulegebed) bij het begin of einde van de dag, een activiteit, een gebeuren... We richten ons tot God, Jezus, Maria... Een klein ritueel, bv. een kaars aansteken, kan het gebedsmoment ondersteunen. De leerkracht is er dagelijks verantwoordelijk voor.

c. Celebratie en gebedsviering

- Klascelebratie

is een **uitgebreider gebedsmoment** in en met de klas. Het is opgebouwd rond een onderwerp (vb. afscheid van de 6de klas, ...). Dit gebeurt bv. als afronding van een godsdienstthema. Meestal gaat de leerkracht hierin voor.

- Gebedsviering

is een **uitgebreider gebedsmoment** met meerdere klassen of met de hele school, bij voorkeur in een religieuze ruimte. Er is altijd ruimte voor het **verhaal van God** met de mensen en **kans tot bidden**. Naast het woord zijn ook de ruimte, de muziek, de symbolen en rituelen belangrijk. Ook een doe-moment kan hier een plaats vinden. Een gebedsviering raakt het leven en roept op tot beleven. De voorganger is een daartoe gevormd iemand: gewijd (priester, diaken) of toegewijd (pastor, parochieassistent, gebedsleid(st)er of leerkracht).

d. Eucharistie

is de bron én het hoogtepunt voor de christen. De **Eucharistie** is opgebouwd met een Woorddienst en Tafeldienst. In de Woorddienst staat de Bijbel en de homilie centraal. In de Tafeldienst met brood en wijn gedenken we telkens weer het lijden, de dood en de opstanding van Jezus. De opbouw van de Eucharistie wordt sterk bepaald door de traditie, is gebonden aan

een vaste structuur en kent vaste rituelen. De voorganger is de priester, in samenwerking met een diaken, pastor, parochieassistent, gebedsleid(st)er, leerkracht.

e. Verzoeningsviering

is een **gebedsviering**, bij voorkeur in een religieuze ruimte. Er is kans tot persoonlijk nadenken, stilte, luisteren naar een Bijbelverhaal, symbolische handeling als uiting van spijt, uitdrukken van het verlangen naar vergeving, samen bidden en zingen... De voorganger kan een gewijd (een priester of diaken) of toegewijd (pastor, parochieassistent, gebedsleid(st)er of leerkracht) iemand zijn.

f. Biechtviering

is een **sacramentele verzoeningsviering** met een priester. De kinderen krijgen de kans tot een persoonlijke belijdenis bij de priester. In aansluiting bij de component 'vertrouwen' en het onderwerp 'vergeving en verzoening' uit het leerplan Godsdienst kunnen kinderen vanaf de tweede cyclus voor het eerst naar de biecht. De viering wordt voorgedaan door een priester, in samenwerking met een diaken, pastor, parochieassistent, gebedsleid(st)er, leerkracht.

1.b Plaatsen van gebed en liturgie

a. Klasruimte/godsdiensthoek

In de klasruimte kan je kansen aanbieden om levensbeschouwelijke en religieuze ervaringen op te doen. Een godsdiensthoek speelt hierin een belangrijke rol. De godsdiensthoek heeft verschillende functies en betekenissen:

- "een rituele betekenis: het herkenningspunt in de klas waaraan vaste tijdstippen en handelingspatronen verbonden zijn
- een symbolisch-religieuze betekenis: via herkenbare voorwerpen en handelingen wordt de religieuze dimensie opgeroepen, vb. kaars, regenboog, muziek, een lied, bloemen, water, wierookstokje...
- een symbolisch-godsdienstige betekenis: daar zijn voorwerpen, handelingen, woorden die expliciet verwijzen naar christelijk geloven: het gebedsritueel, een kinderbijbel, een Mariabeeld, prent van Jezus met de kinderen...
- een sociale functie: het is de plaats in het lokaal waar klassikaal veel activiteiten doorgaan. Het is de plaats van het kringgesprek, het luisteren naar elkaar, delen van ervaringen,...
- een organisatorische functie, geïntegreerd in de onthaalhoek, dag- en weekkalender... adventskalender, veertigdagenboekje, aanbreng van het onderwerp..."

(uit: 'Werkplan Rooms-Katholieke Godsdienst voor het Katholiek Kleuteronderwijs in Vlaanderen, Licap, 2001, p. 127)

Belangrijke belevingen kunnen een blijvende verankering krijgen in de godsdiensthoek. De godsdiensthoek heeft vaste elementen, vb. een kaars, een boom met plaats voor vreugde- en verdrietboodschappen, een handpop, een kijkplaat uit de bijbel, een kruisbeeld eventueel gemaakt door de kinderen, een afbeelding van Jezus en Maria, een voorwerp uit een andere cultuur, de rituelendoos voor het begin van de week, een pluim of steen,... Er zijn ook variabele elementen eigen aan het BC of het onderwerp.

Kortom, de godsdiensthoek of stiltehoek nodigt uit tot communicatie, tot stilte, tot gebed. Het kan dan ook de plaats zijn voor klascelebratie.

Ook hierbij zijn de inkleding van de ruimte en de sfeer belangrijk.

b. Stille ruimte op school

Het is wenselijk dat iedere school een eigen, afzonderlijke gebedsruimte heeft. Is het geen grote kapel, dan toch een kleine bezinningsruimte. Dit is niet altijd zo. Soms moet men zich tevreden stellen met een polyvalente ruimte, die voor de leerlingen ook andere zaken oproept (film, toneel, voordrachten...) dan bezinnen en bidden. Vooral in dit laatste geval dient de aankleding van de ruimte ervoor te zorgen dat de deelnemers opgeroepen worden om in een 'meer gewijde' stemming binnen te komen.

c. Kerkgebouw – kapel van een religieuze gemeenschap/klooster

Een kerkgebouw of kapel laat de kinderen kennis maken met de eigenheid, de kracht en rijkdom van een afzonderlijke religieuze ruimte. Een kerk of kapel is ook een zinvolle plaats voor niet-eucharistische gebedsdiensten. Het is de plaats waar een klas, een graad en de hele school het leven van elke dag kan verdiepen in een eucharistieviering of gebedsdienst. Niet alles kan in een kerk/kapel gebeuren, wil ze haar eigenheid bewaren.

Voor een liturgie met de school is het wenselijk om na te gaan hoe de beschikbare kerkrimte het meest optimaal en creatief kan worden aangewend. Ook hier zijn de inkleding van de ruimte en de sfeer belangrijk.

2. Twee vormen van liturgie vieren op de basisschool: gebedsdienst en eucharistieviering

Gebedsdiensten en eucharistievieringen zijn vormen van liturgie. Elke liturgie heeft een bepaald **grondstramien**:

(a) vanuit het dagelijkse leven samenkomen

(b) om God via Jezus te ontmoeten

- in het woord van de Bijbel
- in rituelen en symboolhandelingen
- in gebed

(c) om hierdoor geïnspireerd, bewogen en bemoedigd naar het dagelijkse leven terug te gaan

Dit stramien vormt de grondstructuur van elke vorm van liturgie:

- (a) opening van de dienst:
we maken de overgang van het dagelijkse leven naar de viering.
- (b) de eigenlijke dienst waarin er een dubbele 'beweging' is:

- God spreekt tot ons in de Bijbel (en komt bij een eucharistieviering onder ons in brood en wijn)
    - d.i. de *neerdalende lijn*: 'bewogen worden door'
  - we spreken tot God in ons bidden
    - d.i. de *opgaande lijn*: 'in beweging komen'
- (c) het slot van de dienst:
we worden terug gezonden naar het dagelijkse leven.

In elke vorm van liturgie komen ook een aantal onderdelen terug:

- gebed
- Bijbellezing(en)
- stilte
- muziek en zang
- symbool of symboolhandeling

2.a Opbouw van een gebedsviering

Aansluitend bij de grondstructuur van elke liturgie stellen we een mogelijke structuur voor een gebedsviering voor.

Een gebedsviering vindt bij voorkeur plaats in de stille ruimte op school, de parochiekerk of in een kapel van een religieuze gemeenschap of klooster dat aan de school verbonden is.

1. Openingsritus

- lied
- kruisteken
- welkomstwoord met duiding van het thema
  - een verhaal kan dit thema duiden
  - een symbool kan dit thema duiden
- een moment van bidden

2. Dienst van het woord

- een Bijbelverhaal
- duiding
- stilte
- eventueel een doe-momentje
- eventueel een lied

3. Gebed

- voorbeden
- Onzevader

4. Slotritus

- slotgebed

- 'zending' en zegenwens
- lied

2.b Opbouw van een eucharistieviering

Om een goede voorbereiding van een eucharistieviering **in schoolverband** (buiten de weekendviering) mogelijk te maken, geven we je hier de structuur mee van een dergelijke viering. Een eucharistieviering verloopt immers steeds volgens een bepaalde structuur. De onderdelen met een * bij, worden sowieso door de priester gebeden of uitgesproken.

Een eucharistie vindt plaats in de parochiekerk of in een kapel van een religieuze gemeenschap of klooster dat aan de school verbonden is.

Openingsritus

- **lied**
- **kruisteken*, genadewens* en welkom** – duiding van het thema van de viering
het thema kan ook door een verhaal of een symbool geduid worden
- **schuldbelijdenis = gebed om vergeving = vergevingsmoment**
  - elke schuldbede met een 'acclamatie' beamen of het geheel beamen met een vergevingslied
  - eventueel kan een verhaal als inleiding op de schuldbelijdenis
  - de priester doet de inleiding* op en het slot* bij de schuldbelijdenissen
- **openingsgebed***

Dienst van het Woord

- **evangelie***
  - dit kan voorgelezen of in een rollenspel (met een aandeel voor de priester in dit rollenspel)
  - één Bijbelse lezing volstaat, maar die komt dan wel uit het Evangelie

*Indien er ook voor een **eerste lezing** gekozen wordt voorafgaand aan het evangelie komt deze eerste lezing altijd uit het Bijbelboek*

tussen de twee Bijbelteksten kan dan een passend lied worden gezongen/beluisterd.

- **homilie* (de priester geeft duiding bij het evangelie/de Bijbelteksten en het thema van de viering)**
- **voorbeden**
  - elke voorbede wordt beaamd
  - de priester doet de inleiding* op en het slot* bij de voorbeden

Dienst van de Tafel

- **offerande** (gaven kunnen aangebracht en geduid worden)
- **lied**
- **gebed over de gaven***
- **eucharistisch gebed* = groot dankgebed**

-dit kan worden onderbroken door een gezongen of gezegde acclamatie door allen uitgezongen of gebeden -

- **Onze Vader**
- **vredeswens***
- **communie** (eventueel met achtergrondmuziek)
- **moment van stil gebed na de communie** (eventueel met achtergrondmuziek)
- **lied na de communie**
(of eventueel een verhaal/verdiepende tekst als bezinning na de communie: de boodschap uit het evangelie of het thema van de viering wordt hierin hernomen.)

Slotritus

- **slotgebed***
- **zegen en zending***
- **lied** (indien er geen communielied was)

domeinbegeleiding pastoraal op school
regio West-Vlaanderen
Rik Depré

13.c Voorbereiding op eerste communie en inbreng van school

Als aanzet naar de eerste communie brengt de parochie, in samenwerking met de school, de ouders samen in de parochiekerk voor een ouderavond.

Het is fijn als de school de eerste communie mee kan ondersteunen. Zo is dit voor de school een kans tot verdieping en tot samenwerking met de parochie en de ouders. School, gezin en parochie zijn immers de gemeenschappen bij uitstek waar verbondenheid kan groeien en voelbaar kan zijn voor onze zevenjarigen.

De eerste communie komt best ter sprake in alle leefmilieus van het kind. Het is dan ook een meerwaarde als de voorbereiding op school, geïntegreerd in het geheel van de godsdienstlessen, hierbij aansluit. Deze voorbereiding mag zich niet geïsoleerd tot enkele weken beperken.

Het leerplan voorziet in de eerste cyclus (eerste en tweede leerjaar) **diverse onderwerpen**, die het mogelijk maken doorheen het jaar te verwijzen naar de eerste communie.

Bij het behandelen van het onderwerp *'Geboorte en groei'* kan men aandacht besteden aan het doopsel, de eerste stap op de weg van het geloof.

Wanneer het onderwerp *'Ik heb een lichaam met vele mogelijkheden'* aan bod komt, kan men stilstaan bij de lichaamstaal in de eucharistie en bij diverse gebedshoudingen; vervolgens kan men spreken over het Onzevader, het gebed dat een belangrijke plaats krijgt in elke eucharistieviering.

Bij het onderwerp *'Ik voel mij vandaag zo'* wordt er gesproken over Jezus, die zich terugtrekt in de stilte. Kinderen leren er gevoelens aan God toevertrouwen om te bidden. Ook hierbij kan men verwijzen naar het belang van gebed en naar het Onzevader.

Het onderwerp *'Jezusverhalen'* biedt dan weer heel wat kansen om de Bijbel een centrale plaats te geven en te vertellen over de plaats die de Bijbellezingen krijgen in een eucharistieviering.

Bij de uitwerking van het onderwerp *'Liturgisch jaar'* komt het verhaal van het laatste avondmaal aan bod. Dit verhaal biedt vele mogelijkheden om te spreken over de belangrijkste aspecten van een eucharistieviering.

Het leerplan voorziet in de eerste cyclus ook een onderwerp *'Brood'*. Met dit onderwerp streeft men de volgende doelstellingen na:

- *Kinderen verkennen de betekenis van de uitdrukkingen 'broodnodig' en 'brood om van te leven'.*
- *Kinderen ervaren de veelzijdige wijzen waarop mensen samen maaltijd houden.*
- *Kinderen verkennen het sacrament van de eucharistie als een samenkomen van christenen rondom de tafel van Jezus.*
- *Kinderen zien in dat de eerste communie een belangrijk feestelijk gebeuren is.*

Het project **'Rond de tafel van Jezus'** van ons bisdom, heeft ervoor gekozen om deze mogelijkheden van het leerplan te benutten om de voorbereiding op de eerste communie gestalte te geven. De handleiding van het project en het **'onthouddingetje'** bieden diverse praktische suggesties aan om, aansluitend bij het leerplan, te verwijzen naar de eerste communie. Zo kan de voorbereiding ingebed worden in de godsdienstlessen en gespreid over het hele schooljaar.

Zowel de handleiding, als ook het onthouddingetje zijn te vinden op de website van CCV-bisdom Brugge <http://www.ccv.be/brugge/materiaal>

Voor het materiaal van Rond de tafel van Jezus:

<http://www.ccv.be/brugge/materiaal/rond+de+tafel+van+jesus>

Voor het onthoud-dingetje:

<http://www.ccv.be/brugge/materiaal/eerste+communie+voorbereiden+de+klas>

De onthoud-dingetjes zijn kleine aanzetten om elke bouwsteen te verdiepen.

Naast het diocesane project 'Rond de tafel van Jezus' bieden meerdere uitgeverijen en catechetische diensten aparte eerste communieprojecten en –boekjes aan. Sommige van deze boekjes bevatten zinvolle impulsen. Andere uitgaven zijn inhoudelijk eerder zwak of leggen een te sterk accent op het cognitieve aspect. Om die reden is het van belang dat het team van de pastorale eenheid en de medewerkers van de school samen de keuze voor een project of een boekje bespreken.

Wanneer de accenten in het leerplan doorheen het jaar verdiepend uitgewerkt worden zijn kinderen zeker voldoende klaar voor dit gebeuren.

Een concreet model 'Rond de tafel van Jezus'

De voorbije jaren ontwikkelde de werkgroep eerste communie van ons bisdom het eerste communieproject 'Rond de tafel van Jezus'.

Dit project benadrukt het belang van de samenwerking tussen de pastorale eenheid, de ouders en de school. Zowel de ouders, alsook de pastorale eenheid en de school hebben de opdracht om het kind te begeleiden op zijn tocht naar de eerste communie.

Het project werkt aan de hand van zes thema's, namelijk:

- vriend van Jezus worden: het doopsel
- het teken van de vrienden van Jezus: het kruisteken
- een gebaar van de vrienden van Jezus: verzoening
- het boek van de vrienden van Jezus: de bijbel
- het gebed van de vrienden van Jezus: het Onzevader
- de tafel van de vrienden van Jezus: het altaar

Tijdens een **ouderavond**, die voorafgaat aan de voorbereidingsperiode, kunnen de ouders van de eerste communicanten kennis maken met deze zes thema's en zij vernemen hoe zij thuis met deze onderwerpen aan de slag kunnen gaan.

Deze zes thema's worden eveneens geïntegreerd in enkele instapvieringen en in de godsdienstlessen die op **school** plaatsvinden.

<http://www.ccv.be/files/materiaal/Rond%20de%20tafel%20van%20Jezus%20handleiding%20nieuwe%20versie%20aug.%202010.pdf> p.26-27.

Het diocesane project 'Rond de tafel van Jezus' biedt diverse materialen aan om kinderen (verder) kennis te laten maken met het christelijk geloof. Met een rugzakje worden ze op weg gezonden. In hun rugzakje komen allerlei 'geloofssymbolen' terecht waarmee de kinderen zowel thuis, op school als in de pastorale eenheid aan de slag kunnen.

Zo vormt het rugzakje de 'rode draad' tussen school, gezin en pastorale eenheid.

Er wordt gewerkt aan de hand van de volgende 'geloofssymbolen': een blokkaars, een Jezus-figuurtje, een grote kleurkaart met het Onzevader, een mooi uitgegeven boekje met tafelverhalen en –gebeden, een zakje met verzoeningssteentjes, het paspoort van een christen en een kaffie met berichten aan de ouders. Uiteraard kan iedereen hier creatief mee omgaan en staat het elkeen vrij om dit materiaal te gebruiken. De rugzakjes en enkele geloofssymbolen zijn afzonderlijk te verkrijgen via www.detalentade.be waar je info vindt rond de religio-winkels van het bisdom Brugge.

De viering

A. Algemeen

De voorbereiding van de viering

De eerste communieviering wordt best voorbereid door een werkgroep met verantwoordelijken van de parochie samen met mensen uit de school en enkele ouders.

Het is zinvol dat de gekozen evangelielezing het thema van de hele viering kan inspireren.

De betrokkenheid van velen

- Bij de viering dient men aandacht te hebben voor de betrokkenheid van velen.
- Het is belangrijk dat de eerste communicanten zich betrokken voelen bij de viering, dat ze aandachtig luisteren, meezingen en meebidden. Sommige eerste communicanten kunnen een specifieke taak opnemen in de viering (bij het gebed om ontferming, bij lezingen, bij de voorbeden, bij het aanbrengen van de gaven, ...). De school en de parochie vermijden best om van de viering een optreden te maken.
- De eerste communieviering staat niet op zichzelf. Tijdens enkele instapvieringen maken kinderen reeds (verder) kennis met de inhoud en het verloop van een eucharistieviering en tijdens de eerste communieviering wordt ook verwezen naar de eucharistieviering op zondag, met aandacht voor jonge gezinnen.
- Er wordt ook aandacht geschonken aan de ouders, de familieleden en de parochianen, die aanwezig zijn. De teksten, ... moeten van die aard zijn dat ook de volwassenen zich aangesproken kunnen voelen. Zo vermijdt men dat het alleen een zaak van kinderen wordt met de gemeenschap in de rol van toeschouwer.
- Om de betrokkenheid te bevorderen is het onthaal en de verwelkoming van de aanwezigen in de viering van groot belang.

Liederen en muziek

Men kiest voor liederen die sterk aansluiten bij de eigenheid van de eucharistie. De gekozen liederen krijgen bij voorkeur reeds een plaats in de voorbereiding en in de instapvieringen, zodat de kinderen deze liederen goed kennen.

Bij voorkeur tracht men, naast de eerste communicanten, ook de andere aanwezigen te betrekken bij het zingen van de liederen.

De schikking van de liturgische ruimte

Men zorgt ervoor dat de schikking van de zitplaatsen van de eerste communicanten een zo groot mogelijke betrokkenheid en beweeglijkheid garandeert. De stoelen van de eerste communicanten zijn zo opgesteld dat ze kijken naar het altaar en de lezenaar. Zo zien zij wat de voorganger doet en zo kan de priester hen ook aankijken als hij tot hen spreekt.

De visualisering

Bij het visualiseren kiest men voor beelden of symbolen die aansluiten bij de eigen aard van de eerste communieviering en die verwijzen naar Jezus of de inhoud van de evangelielezing. Hier gaat het niet om een decor, maar om enkele sterke blikvangers.

Het tekstboekje

Een tekstboekje voor alle aanwezigen is een belangrijk instrument om de betrokkenheid bij de viering te vergroten. Een tekstboekje is best niet te uitgebreid. Er wordt alleen opgenomen wat de actieve deelname van de aanwezigen vergroot: liedteksten en gemeenschappelijke gebeden. Schriftteksten en het eucharistisch gebed drukt men niet af in het boekje.

Foto's en film

Er worden vanuit de parochiale of federale beleidsploeg duidelijke afspraken gemaakt met wie instaat voor foto's en/of digitale filmopname. Men zoekt hiervoor bekwame mensen die vertrouwd zijn met de eigenheid van de viering en zich onopvallend gedragen.

B. Met betrekking tot de verschillende onderdelen van de eucharistieviering

Algemeen

- Met het oog op een groeiende vertrouwdheid met de eucharistie wordt de vaste opbouw ervan gerespecteerd.
- De viering duurt best niet te lang. De duur van de viering wijkt bij voorkeur niet te veel af van de duur van een gewone zondagsviering. Een te lange viering komt de aandacht en de betrokkenheid niet ten goede.

Dienst van het Woord

- De evangelielezing wordt gekozen uit het evangelie volgens Matteüs, Marcus, Lucas of Johannes. Deze staat centraal in heel de viering.
- Ook in de klas krijgen de Jezusverhalen in de eerste cyclus van het leerplan een centrale rol.

Onzevader

- Om de betrokkenheid van velen mogelijk te maken wordt het Onzevader bij voorkeur samen gebeden. Zo groeit ook de vertrouwdheid van kinderen met dit gebed.

Communie

- De communie verloopt op een rustige en waardige wijze. De eerste communicanten worden goed voorbereid op het ontvangen van de heilige communie. Tevens oefenen zij langs welke weg zij naar voren komen en opnieuw naar hun plaats gaan.

- Men is attent voor een sfeer van rust na de communie. Zowel de eerste communicanten als ook hun familieleden worden hiertoe uitgenodigd. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door in het tekstboekje van de viering de zin op te nemen: 'na de communie maken alle aanwezigen het stil om even te bezinnen'. De eerste communicanten maken reeds tijdens de eerste communievoorbereiding kennis met deze vorm van 'stil gebed'. Vanzelfsprekend kan er na de communie ook rustige muziek weerklanken of kan er na een periode van stilte een lied gezongen worden dat inhoudelijk aansluit bij het ontvangen van de communie.

Ondersteuning

Voor concreet materiaal om de viering op te bouwen kan je volgende site raadplegen:

<https://www.kuleuven.be/thomas/pastoraal/vieringen/>

Zoeken op: Gelegenheid: 'Eerste Communie'.

Ook de zoekterm: 'bevat bijbelverwijzing' kan inspiratie geven.

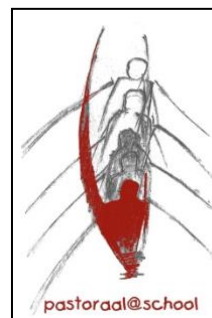
Collega's leermeesters kunnen je zeker ook op weg helpen en materiaal delen.

13.d Website pastoraal@school

www.kobrugge.be/pastoraal

Sinds september 2010 is er de website 'pastoraal@school': www.kobrugge.be/pastoraal. Samen met het 'Regionaal Overleg (niveau overstijgend) Katholieke Dialoogschool' van de pedagogische begeleidingsdienst van de regio West-Vlaanderen en het vicariaat onderwijs van het bisdom Brugge, bouwen we ieder schooljaar deze website verder uit.

Leen Dillen en Rik Depré

HOME- pagina: up-to-date-aankondigingen, niveau-overstijgend

CONTACT: contactgegevens Rik Depré en Leen Dillen

VISIE-pagina: aanbod van visieteksten, info-dossiers, artikels
indeling in 4 rubrieken:

- identiteit
- pastoraal op school
- kijkwijzers
- beleidsteksten bisdom Brugge

GEBED VAN DE WEEK:

aanbod van het gebed van de week
ingedeeld per schooljaar (vanaf 2006-2007)

“Voor elke week vind je hier een aanbod van teksten, overwegingen en gebeden, bestemd voor persoonlijke overweging en gebed, voor een moment van bezinning tijdens personeelsvergaderingen of bij het begin van een vergadering van de pastorale werkgroep...”

PASTORAAL (Bu)BaO:

aanbod van pastorale impulsen
ingedeeld per schooljaar (vanaf 2010-2011)

“In de ‘pastorale impulsen’ vind je maandelijks aanzetten voor een gebedsmoment, een celebratie, verdiepingsmoment... We bieden er iedere maand heel concrete teksten, ideeën, rond éénzelfde jaarthema, die de school kan gebruiken als aanzet om een schooleigen ‘viering’ samen te stellen.”

met link naar **TREFWOORDEN PASTORALE IMPULSEN (Bu)BaO**

In de trefwoordenlijst kan je alfabetisch zoeken op trefwoord, maar ook 'thematisch':

- liederen
- Bijbelverhalen
- aanbod kleuters
- aanbod onderwijsverstrekkers

- het kerkelijk-liturgisch jaar verdiepen
- het schooljaar verdiepen
- het burgerlijk jaar verdiepen
- de persoonlijke (be)leefwereld verdiepen.

PASTORAAL (Bu)SO

aanbod van pastorale impulsen
ingedeeld per schooljaar (vanaf 2011-2012)

"Elke 'pastorale impulsen' bevat aanzetten voor een gebedsmoment, een celebratie, verdiepingsmoment,... . We bieden heel concrete teksten, ideeën, ...rond éénzelfde jaarthema, die de school kan gebruiken als aanzet om een schooleigen 'viering' samen te stellen."

met link naar **TREFWOORDEN PASTORALE IMPULSEN (Bu)SO**

In de trefwoordenlijst kan je alfabetisch zoeken op trefwoord, maar ook 'thematisch':

- (luister)liederen
- Bijbelverhalen
- videofragmenten
- aanbod onderwijsverstrekkers

- het kerkelijk-liturgisch jaar verdiepen
- het schooljaar verdiepen
- het burgerlijk jaar verdiepen
- de persoonlijke (be)leefwereld verdiepen.

Pastoraal en internet: LINKS naar interessante sites ter ondersteuning voor pastoraal op school

IJD Brugge link naar de website van diocesane dienst voor jongerenpastoraal

14. Wetgeving in officieel onderwijs

Hierbij verwijzen we naar de website van:

- de levensbeschouwelijke inspectie: algemene info over: charter, functiebeschrijving, visietekst over samenwerking, interlevensbeschouwelijke competenties in het kader van dialoog en samenwerking, voorstelling levensbeschouwelijke vakken voor ouders, ouderlijk gezag in onderwijsaangelegenheden.

- de omzendbrief GD/2002/05 van 15/07/2002 met laatste wijziging: onderwijsinspectie over de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer:

<http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13255>

1. algemeen
2. keuze
3. vrijstelling
4. organisatie
5. documenten